

*International Bill of
Human Rights*

**ՄԱՐԴՈՒ
ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ
միջազգային բիլլ**

United Nations

Միավորված ազգերի կազմակերպություն

*International Bill of
Human Rights*

ՄԱՐԴՈՒ
ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ
միջազգային բիլլ

United Nations Office in Armenia
ՄԱԿ-ի հայաստանյան գրասենյակ
Երևան

կոնցզոմն ցոնցուզն
ցոնցոնոն ցոնցոնոնցոն ցոնցոնոն Կ-ԿՈՈ

Մարդու
իրավունքների
համընդհանուր
հռչակագիր

(10 դեկտեմբերի, 1948 թ.)

Հռչակագրի հայերեն թարգմանությունը՝
ՄԱԿ-ի Հանրային տեղեկատվության վարչության
երեւանյան գրասենյակի:

ՆԱԽԱԲԱՆ

Քանզի մարդկության ընտանիքի բոլոր անդամներին հատուկ արժանապատվության եւ հավասար ու անօտարելի իրավունքների ճանաչումն աշխարհի ազատության, արդարության եւ խաղաղության հիմքն է,

քանզի մարդու իրավունքների նկատմամբ քամահրանքն ու արհամարհանքը հանգեցրել են մարդկության խիղճը վրդովող բարբարոսական գործողությունների, եւ քանի որ իբրեւ մարդկության վեհ նպատակ է հռչակված այնպիսի աշխարհի ստեղծումը, որտեղ մարդիկ կվայելեն խոսքի ու համոզմունքների ազատություն եւ զերծ կլինեն վախից ու կարիքից,

քանզի անհրաժեշտ է օրենքի իշխանությամբ պաշտպանել մարդու իրավունքները, որպեսզի նա, որպես վերջին միջոց, հարկադրված չընդվզի բռնակալության ու ճնշման դեմ,

քանզի անհրաժեշտ է նպաստել ազգերի բարեկամական հարաբերությունների զարգացմանը, քանզի Միավորված ազգերի ժողովուրդները Կանոնադրության մեջ վերահաստատել են իրենց հավատը մարդու հիմնական իրավունքների, մարդ անհատի արժանապատվության ու արժեքի, տղամարդու ու կնոջ իրավահավասարության հանդեպ եւ վճռել սոցիալական առաջադիմությանն ու կենսապայմանների բարելավմանն աջակցել անդամ ազատության պայմաններում,

քանզի անդամ պետությունները պարտավորվել են, Միավորված ազգերի հետ համագործակցելով, հասնել

Մարդու իրավունքների համընդհանուր հռչակագիր

մարդու իրավունքների ու հիմնական ազատությունների
նկատմամբ համընդհանուր հարգանքի ու դրանց պահ-
պանման,

քանզի այս իրավունքների ու ազատությունների համ-
ընդհանուր ըմբռնումը վիթխարի նշանակություն ունի
այս պարտավորության լիակատար իրականացման
համար.

ԳԼԽԱՎՈՐ ԱՄԱՍԲԵՆՆ

հրապարակում է սույն

ՄԱՐԴՈՒ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ՀԱՄԵՆՔԱՆՈՒ ՀՈՇԱԿԱԳԻՐԸ

որպես առաջադրանք բոլոր ժողովուրդներին ու ազգե-
րին, որպեսզի յուրաքանչյուր անհատ եւ հասարակու-
թյան յուրաքանչյուր մարմին, մշտապես նկատի ունե-
նալով այս Հռչակագիրը, ձգտի ուսուցման ու կրթության
միջոցով նպաստելու այս իրավունքների ու ազատու-
թյունների նկատմամբ հարգալից վերաբերմունքին եւ
ազգային ու միջազգային առաջադիմական միջոցա-
ռումներով ապահովելու դրանց համընդհանուր արդյու-
նավետ ճանաչումն ու պահպանումը, թե՛ անդամ պետու-
թյունների ժողովուրդների եւ թե՛ դրանց իրավասության
տակ գտնվող տարածքների ժողովուրդների կողմից:

Հոդված 1

Բոլոր մարդիկ ծնվում են ազատ ու հավասար՝ իրենց արժանապատվությամբ եւ իրավունքներով։ Նրանք օժտված են բանականությամբ ու խղճով, եւ պարտավոր են միմյանց նկատմամբ վարվել եղբայրության ոգով։

Հոդված 2

Յուրաքանչյուր ոք ունի սույն Հռչակագրում նշված բոլոր իրավունքներն ու ազատությունները՝ անկախ որեւէ ռասայական, մաշկի գույնի, սեռի, լեզվի, կրոնի, քաղաքական եւ այլ համոզմունքների, ազգային կամ սոցիալական ծագման, ունեցվածքի, դասային պատկանելության կամ որեւէ այլ կարգավիճակի տարբերակման։

Ավելին, որեւէ տարբերակում չպետք է դրվի՝ ելնելով անհատի երկրի կամ տարածքի քաղաքական, իրավական կամ միջազգային կարգավիճակից, լինի դա անկախ, խնամարկյալ, ոչ ինքնավար կամ որեւէ այլ սահմանափակումով պետական կազմավորում։

Հոդված 3

Յուրաքանչյուր ոք կյանքի, ազատության եւ սեփական անձի անձեռնմխելիության իրավունք ունի։

Հոդված 4

Ոչ ոք չպետք է մնա ստրկության կամ անազատ վիճակում. ստրկությունը եւ ստրկավաճառությունը՝ իրենց բոլոր տարատեսակներով՝ արգելվում են։

Հոդված 5

Ոչ ոք չպետք է ենթարկվի խոշտանգման կամ դաժան, անմարդկային կամ արժանապատվությունը նսեմացնող վերաբերմունքի ու պատժի։

Հոդված 6

Ամեն ոք, ուր էլ որ լինի, իրավասություն կտ ճանաչվելու իրավունք ունի:

Հոդված 7

Օրենքի առաջ բոլոր մարդիկ հավասար են եւ, առանց որեւէ խտրության, օրենքի հավասար պաշտպանության իրավունք ունեն: Բոլոր մարդիկ սույն Հռչակագրով հաստատված հավասարությունը խախտող որեւէ խտրականությունից, սաղրանքից պաշտպանվելու հավասար իրավունք ունեն:

Հոդված 8

Յուրաքանչյուր ոք սահմանադրությամբ կամ օրենքով իրեն տրված հիմնական իրավունքները ոտնահարվելու դեպքում այդ իրավունքները իրավասու ազգային դատարանների միջոցով արդյունավետ կերպով վերականգնելու իրավունք ունի:

Հոդված 9

Ոչ ոք չի կարող ենթարկվել կամայական կալանքի, ձերբակալման կամ արտաքսման:

Հոդված 10

Յուրաքանչյուր ոք իր իրավունքներն ու պարտականությունները ճշտելու եւ իրեն ներկայացված քրեական մեղադրանքի հիմնավորվածությունը պարզելու համար լիակատար հավասարության հիման վրա իրավունք ունի պահանջելու, որ իր գործը հրապարակայնորեն եւ արդարության բոլոր պահանջների պահպանմամբ քննվի անկախ եւ անկողմնակալ դատարանի կողմից:

Հոդված 11

1. Հանցագործություն կատարելու մեջ մեղադրվող յուրա-

քանչյուր որ իրավունք ունի անմեղ համարվել, քանի դեռ իր մեղքը օրինական կարգով չի հաստատվել իրապարակային դատական քննության միջոցով, որի ժամանակ նրան տրվում են պաշտպանության բոլոր հնարավորությունները:

2. Ոչ որ չի կարող հանցագործության մեջ մեղադրվել, որեւէ արարք կատարելու կամ անգործության համար, որը կատարելու պահին ազգային օրենքներով կամ միջազգային իրավունքով հանցագործություն չի համարվել: Չի կարող նաեւ ծանր պատիժ տրվել, քան այն, որը կարող էր սահմանվել հանցանքը կատարելու ժամանակ:

Հոդված 12

Ոչ որ չայետք է իր անձնական ու ընտանեկան կյանքի, տան կամ նամակագրության նկատմամբ կամայական միջամտության ենթարկվի, ոչ էլ որեւէ ոտնձգության՝ պատվի ու հեղինակության նկատմամբ: Յուրաքանչյուր որ նման միջամտությունից կամ ոտնձգությունից օրենքով պաշտպանվելու իրավունք ունի:

Հոդված 13

1. Յուրաքանչյուր որ ազատորեն տեղից տեղ փոխադրվելու եւ ցանկացած պետության սահմաններում բնակավայր ընտրելու իրավունք ունի:
2. Յուրաքանչյուր որ իրավունք ունի լքելու ցանկացած երկիր, ներառյալ իր սեփականը, եւ վերադառնալու իր երկիրը:

Հոդված 14

1. Յուրաքանչյուր որ հետապնդումից այլ երկրներում ապաստան փնտրելու եւ այդ ապաստանից օգտվելու իրավունք ունի:
2. Այդ իրավունքը չի կարող կիրառվել այնպիսի ոչ

քաղաքական հանցագործությունների կամ արարքների համար հարուցված հետապնդումների դեպքում, որոնք հակասում են Միավորված ազգերի կազմակերպության նպատակներին ու սկզբունքներին:

Հոդված 15

1. Յուրաքանչյուր ոք քաղաքացիության իրավունք ունի:
2. Ոչ ոք չի կարող կամայականորեն զրկվել իր քաղաքացիությունից կամ իր քաղաքացիությունը փոխելու իրավունքից:

Հոդված 16

1. Չափահաս տղամարդիկ եւ կամայք, առանց որեւէ ցեղային, ազգային կամ կրոնական սահմանափակման, ամուսնանալու եւ ընտանիք կազմելու իրավունք ունեն: Նրանք հավասար իրավունքներ ունեն ամուսնանալիս, ամուսնության ընթացքում եւ ամուսնալուծության ժամանակ:
2. Ամուսնությունը կարող է կայանալ միայն ամուսնացող կողմերի լիարժեք ու ազատ համաձայնության դեպքում:
3. Ընտանիքը հասարակության բնական ու հիմնական բջիջն է եւ հասարակության ու սլետության կողմից սլաշտսլանվելու իրավունք ունի:

Հոդված 17

1. Յուրաքանչյուր ոք սեփականություն ունենալու իրավունք ունի՝ ինչսլես միանձնյա, այնսլես էլ ուրիշների հետ համատեղ:
2. Ոչ ոք կամայականորեն չսլետք է զրկվի իր սեփականությունից:

Հոդված 18

Յուրաքանչյուր ոք մտքի, խղճի ու դավանանքի ազատու-

թյան իրավունք ունի. այդ իրավունքը ներառում է իր դավանանքը կամ համոզմունքները փոխելու ազատություն եւ իր դավանանքը կամ համոզմունքները մենակ կամ ուրիշների հետ մեկտեղ, հրապարակավ կամ գաղտնի քարոզելու, եկեղեցական արարողությունների, սյաշտամունքի եւ ծիսակատարությունների միջոցով արտահայտելու ազատություն:

Հոդված 19

Յուրաքանչյուր ոք համոզմունքների ազատության եւ դրանք անկաշկանդ արտահայտելու իրավունք ունի. այս իրավունքը ներառում է համոզմունքներին անարգել հավատարիմ մնալու, տեղեկատվություն ու գաղափարներ որոնելու, ստանալու եւ լրատվության ցանկացած միջոցներով տարածելու ազատությունը՝ անկախ պետական սահմաններից:

Հոդված 20

1. Յուրաքանչյուր ոք խաղաղ հավաքների ու միություններ կազմելու իրավունք ունի:
2. Ոչ ոք չի կարող հարկադրաբար անդամակցել որեւէ միության:

Հոդված 21

1. Յուրաքանչյուր ոք անմիջականորեն կամ ազատ ընտրված ներկայացուցիչների միջոցով իր երկրի կառավարմանը մասնակցելու իրավունք ունի:
2. Յուրաքանչյուր ոք իր երկրում պետական ծառայության մտնելու հավասար հնարավորության իրավունք ունի:
3. Ժողովրդի կամքը պետք է լինի կառավարության իշխանության հիմքը. այդ կամքն իր արտահայտությունը պիտի գտնի՝ սլարքերական եւ անեղծ ընտրություններում,

որոնք պետք է անցկացվեն համընդհանուր եւ հավասար ընտրական իրավունքի պայմաններում, գաղտնի կամ քվեարկության ազատությունն ապահովող այլ հավասարաբեթեք ձեւերի միջոցով:

Հոդված 22

Յուրաքանչյուր ոք՝ որպէս հասարակության անդամ, սոցիալական ասպիտովության իրավունք ունի եւ ազգային ջանքերի ու միջազգային համագործակցության միջոցով, յուրաքանչյուր պետության կառուցվածքին ու ռեսուրսներին համասպատասխան, օգտվում է իր արժանապատվության եւ իր անձի ազատ զարգացման համար անհրաժեշտ տնտեսական, սոցիալական ու մշակութային իրավունքներից:

Հոդված 23

1. Յուրաքանչյուր ոք աշխատանքի, աշխատանքի ազատ ընտրության, արդարացի ու նպաստավոր աշխատանքային պայմանների եւ գործազրկությունից պաշտպանվելու իրավունք ունի:
2. Յուրաքանչյուր ոք, առանց որեւէ խտրականության, հավասար աշխատանքի դիմաց հավասար վարձատրության իրավունք ունի:
3. Յուրաքանչյուր աշխատող իր եւ իր ընտանիքի մարդավայել գոյությունը ապահովող արդար ու գոհացուցիչ վարձատրության իրավունք ունի, որն անհրաժեշտության դեպքում պետք է լրացվի սոցիալական ասպիտովության այլ միջոցներով:
4. Յուրաքանչյուր ոք արհեստակցական միություններ ստեղծելու եւ իր շահերը պաշտպանելու համար արհեստակցական միություններին անդամակցելու իրավունք ունի:

Հոդված 24

Յուրաքանչյուր ոք հանգստի ու ժամանցի, այդ թվում՝ աշխատանքային ժամերի խելամիտ սահմանափակման եւ սլարբերաբար վճարովի արձակուրդների իրավունք ունի:

Հոդված 25

1. Յուրաքանչյուր ոք այնույնիսկ կենսամակարդակի իրավունք ունի, որը սլատշան է իր եւ իր ընտանիքի առողջության ու բարեկեցության համար, ներառյալ սնունդը, հագուստը, բնակարանը, առողջաւյախությունը եւ անհրաժեշտ սոցիալական ծառայությունները, ինչւյեւ նաեւ ունի աւյախովության իրավունք գործազրկության, հիվանդության, հաշմանդամության, այրիանալու, ծերության կամ իր կամքից անկախ գոյության ալ միջոցների անհրաժեշտության դեւքում:
2. Մայրությունն ու մանկությունը հատուկ հոգաժության եւ օժանդակության իրավունք ունեն: Ամուսնությունից կամ արտամուսնական կաւյից ծնվաժ բոլոր երեխաները սլետք է օգուվեն միեւնույն սոցիալական սլաշտսլանությունից:

Հոդված 26

1. Յուրաքանչյուր ոք կրթության իրավունք ունի: Կրթությունը, առնվազն տարրական եւ հանրակրթական փուլերում, սլետք է անվճար լինի: Տարրական կրթությունը սլետք է սլարտաղիր լինի: Տեխնիկական եւ մասնագիտական կրթությունը սլետք է հանրամատչելի լինի, իսկ բարձրագույն կրթությունը, ընդունակություններին համաւյատասլսան, հավասարաւյես մատչելի՝ բոլորի համար:
2. Կրթությունը սլետք է նսլատակառողվաժ լինի անձի լիարժեք զարգացմանը եւ մարդու իրավունքների ու

հիմնական ազատությունների նկատմամբ հարգանքի ամրապնդմանը: Այն պետք է նպաստի բոլոր ազգերի, ռասայական եւ կրոնական խմբերի միջեւ փոխըմբռնմանը, հանդուրժողականությանն ու բարեկամությանը, էլ՝ ավելի նպաստի Միավորված ազգերի կազմակերպության խաղաղասպասիական գործունեությանը:

3. Ծնողներն իրենց երեխաների համար կրթության տեսակն ընտրելու առաջնային իրավունք ունեն:

Հոդված 27

1. Յուրաքանչյուր որ հասարակության մշակութային կյանքին ազատորեն մասնակցելու, արվեստներից բավականություն ստանալու, գիտական առաջընթացին մասնակցելու եւ դրա բարիքներից օգտվելու իրավունք ունի:
2. Յուրաքանչյուր որ իր հեղինակած գիտական, գրական կամ գեղարվեստական աշխատանքի բարոյական եւ նյութական շահերի սլաշտպանության իրավունք ունի:

Հոդված 28

Յուրաքանչյուր որ սոցիալական ու միջազգային այնպիսի կարգուկանոնի իրավունք ունի, որի առկայությամբ սույն Հռչակագրում շարադրված իրավունքներն ու ազատությունները լիովին իրագործելի են:

Հոդված 29

1. Յուրաքանչյուր որ համայնքի առաջ պարտականություններ ունի, որտեղ եւ հնարավոր է նրա անհատականության ազատ ու լիարժեք զարգացումը:
2. Իր իրավունքներն ու ազատություններն իրականացնելիս յուրաքանչյուր որ պետք է ենթակա լինի միմիայն այնպիսի սահմանափակումների, որոնք օրենքով սահմանված են բացառապես ուրիշների իրավունքների եւ

ազատությունների պատշաճ ճանաչումն ու հարգանքն ապահովելու եւ ժողովրդավարական հասարակարգում բարոյականության արդարացի պահանջները, հասարակական կարգը եւ ընդհանուր բարեկեցությունը բարելավելու նպատակով:

3. Այդ իրավունքների ու ազատությունների իրականացումը ոչ մի դեպքում չպետք է հակասի Միավորված ազգերի կազմակերպության նպատակներին ու սկզբունքներին:

Հոդված 30

Սույն Հռչակագրում ոչինչ չի կարող մեկնաբանվել որպես որեւէ պետության, մարդկանց խմբի կամ առանձին անհատների ընծեռված իրավունք՝ զբաղվելու այնպիսի գործունեությամբ կամ կատարելու այնպիսի արարք, որոնք նպատակաուղղված լինեն սույն Հռչակագրում շարադրված իրավունքներն ու ազատություններն ի չիք դարձնելուն:

*International Covenant on Economic, Social
and Cultural Rights International Covenant on
Civil and Political Rights*

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ,
ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ԵՎ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ
ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ
ՄԱՍԻՆ
ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ
ԴԱՇՆԱԳԻՐ

(16 դեկտեմբերի, 1966 թ.)

*Դաշնագրի սաշտոնական հայերեն թարգմանությունը
տրամադրել է
Միջազգային իրավունքի հայկական
ընկերակցությունը:*

ՆԱԽԱԲԱՆ

Սույն Դաշնագրի մասնակից պետությունները՝

ուշադրության առնելով, որ, Միավորված ազգերի կազմակերպության կանոնադրությամբ հռչակված սկզբունքներին համապատասխան, մարդկային ընտանիքի բոլոր անդամներին ներհատուկ արժանապատվության եւ նրանց հավասար ու անկապտելի իրավունքների ճանաչումը ազատության, արդարության եւ համընդհանուր խաղաղության հիմքն է,

ընդունելով, որ այդ իրավունքները բխում են մարդկային անհատին ներհատուկ արժանապատվությունից,

ընդունելով, որ, Մարդու իրավունքների համընդհանուր հռչակագրին համապատասխան, վախից ու կարիքից ձերբազատված մարդկային ազատ անհատի իդեալը կարող է իրականացվել, եթե միայն ստեղծվեն այնպիսի պայմաններ, երբ յուրաքանչյուրը կարող է օգտվել ինչպես իր տնտեսական, սոցիալական եւ մշակութային, այնպես էլ քաղաքացիական ու քաղաքական իրավունքներից,

ուշադրության առնելով, որ Միավորված ազգերի կազմակերպության կանոնադրությամբ պետությունները պարտավոր են խրախուսել մարդու իրավունքների եւ ազատությունների հանդեպ համընդհանուր հարգանքն ու դրանց պահպանումը,

գիտակցելով, որ անհատը, պարտավորություններ ունենալով այլ անձանց եւ այն համայնքի հանդեպ, որին ինքը պատկանում է, պետք է հետամուտ լինի սույն Դաշնագրում ճանաչվող իրավունքների խրախուսմանն ու պահպանմանը,

համաձայնում են ներքոհիշյալ հոդվածների շուրջ:

ՄԱՍ I

Հոդված 1

1. Բոլոր ժողովուրդներն ունեն ինքնորոշման իրավունք:
Այդ իրավունքի ուժով նրանք ազատորեն սահմանում են իրենց քաղաքական կարգավիճակը եւ ազատորեն ապահովում իրենց տնտեսական, սոցիալական ու մշակութային զարգացումը:
2. Բոլոր ժողովուրդներն իրենց նպատակներին հասնելու համար կարող են ազատորեն տնօրինել իրենց բնական հարստությունները եւ ռեսուրսները՝ առանց խոչընդոտելու որեւէ պարտավորության, որը բխում է վտխշահավետության սկզբունքի վրա հիմնված միջազգային տնտեսական համագործակցությունից եւ միջազգային իրավունքից: Ոչ մի ժողովուրդ, ոչ մի դեպքում չի կարող գրկվել գոյության՝ իրեն պատկանող միջոցներից:
3. Սույն Դաշնագրի մասնակից պետությունները, այդ թվում եւ նրանք, որոնք պատասխանատու են ինքնակառավարում չունեցող եւ խնամարկյալ տարածքների կառավարման համար, պետք է Սիավորված ազգերի կազմակերպության կանոնադրության դրույթներին համապատասխան խրախուսեն ինքնորոշման իրավունքի իրականացումը եւ հարգեն այդ իրավունքը:

ՄԱՍ II

Հոդված 2

1. Սույն Դաշնագրի մասնակից յուրաքանչյուր պետություն պարտավորվում է իր ունեցած ռեսուրսների առավելագույն սահմաններում, անհատապես եւ միջազգային օգնության ու համագործակցության միջոցով, ձեռ-

նարկել միջոցներ, մասնավորապես, տնտեսական եւ տեխնիկական բնագավառներում, առաջադիմորեն հասնելու համար սույն Դաշնագրում ճանաչվող իրավունքների լիարժեք իրականացմանը բոլոր պատշաճ միջոցներով, ներառյալ, մասնավորապես օրենսդրական միջոցների ընդունմամբ:

2. Սույն Դաշնագրի մասնակից պետությունները պարտավորվում են երաշխավորել, որ սույն Դաշնագրով հռչակված իրավունքները կիրականցվեն առանց որեւէ խըրախանության, այն է՝ անկախ ռասայից, մաշկի գույնից, սեռից, լեզվից, կրոնից, քաղաքական կամ այլ համոզմունքից, ազգային կամ սոցիալական ծագումից, ծննդից, գույքային կամ այլ դրությունից:
3. Ջարգացող երկրները, պատշաճ կերպով հաշվի առնելով մարդու իրավունքները եւ իրենց ազգային տնտեսությունը, կարող են որոշել, թե սույն Դաշնագրով ճանաչվող տնտեսական իրավունքներն իրենք ինչ ծավալով պետք է երաշխավորեն իրենց քաղաքացի չհանդիսացող անձանց համար:

Հոդված 3

Սույն Դաշնագրի մասնակից պետությունները պարտավորվում են տղամարդկանց եւ կանանց համար ապահովել սույն Դաշնագրով նախատեսված բոլոր տնտեսական, սոցիալական եւ մշակութային իրավունքներից օգտվելու հավասար իրավունք:

Հոդված 4

Սույն Դաշնագրի մասնակից պետություններն ընդունում են, որ պետությունը կարող է սույն Դաշնագրին համապատասխան իր սահմանած իրավունքների իրականացումը ենթարկել միայն այնպիսի սահմանափակումների, որոնք սահմանվում են օրենքով եւ միայն այնքանով,

որքանով դա համատեղելի է նշված իրավունքների բնույթի հետ, եւ բացառապես ժողովրդավարական հասարակությունում ընդհանուր բարեկեցությանը նպաստելու նպատակով:

Հոդված 5

1. Սույն Դաշնագրում ոչինչ չի կարող մեկնաբանվել այնպես, որ ենթադրվի որեւէ պետության, խմբի կամ անձի իրավունքը՝ զբաղվելու այնպիսի գործունեությամբ կամ կատարելու այնպիսի գործողություն, որն ուղղված է սույն Դաշնագրով ճանաչված իրավունքների կամ ազատությունների վերացմանը կամ դրանց սահմանափակմանն ավելի մեծ ծավալով, քան նախատեսվում է սույն Դաշնագրով:
2. Չի թույլատրվում մարդու՝ օրենքի, կոնվենցիաների, ենթաօրենսդրական ակտերի կամ սովորույթների հիման վրա ցանկացած երկրում ճանաչված կամ գոյություն ունեցող հիմնարար իրավունքների որեւէ սահմանափակում կամ նվազեցում այն հիմնավորմամբ, թե սույն Դաշնագիրը նման իրավունքներ չի ճանաչում կամ ճանաչում է նվազ ծավալով:

ՄԱՍ III

Հոդված 6

1. Սույն Դաշնագրի մասնակից պետությունները ճանաչում են աշխատանքի իրավունքը, որը ներառում է յուրաքանչյուրի՝ իր ապրուստն այնպիսի աշխատանքով վաստակելու հնարավորության իրավունքը, որը նա ազատորեն ընտրում է կամ որին նա ազատորեն համաձայնում է, եւ կձեռնարկեն այդ իրավունքի ապահովմանն ուղղված համապատասխան քայլեր:

2. Սույն Դաշնագրի մասնակից պետության կողմից այս իրավունքի լիարժեք իրականացմանը հասնելու նպատակով ձեռնարկվող քայլերն ընդգրկում են տեխնիկական եւ մասնագիտական ուսուցման ու վերապատրաստման ծրագրեր, տնտեսական, սոցիալական ու մշակութային անշեղ զարգացման եւ արտադրական լրիվ զբաղվածության ձեռքբերման ուղիներ ու մեթոդներ այնպիսի պայմաններում, որոնք երաշխավորում են մարդու քաղաքական եւ տնտեսական հիմնարար ազատությունները:

Հոդված 7

Սույն Դաշնագրի մասնակից պետությունները ճանաչում են յուրաքանչյուրի՝ աշխատանքի արդարացի եւ բարենպաստ պայմաններից օգտվելու իրավունքը, մասնավորապես,

a) վարձատրություն, որը բոլոր աշխատավորների համար նվազագույնն ասպահովում է.

(i) արդար աշխատավարձ եւ հավասարաբեք աշխատանքի դիմաց հավասար վարձատրություն՝ առանց որեւէ տարբերակման, մասնավորապես, կանանց համար պետք է երաշխավորվեն աշխատանքի այնպիսի պայմաններ, որոնցից օգտվում են տղամարդիկ՝ հավասար աշխատանքի դիմաց հավասար վճարում,

(ii) իրենց եւ իրենց ընտանիքների համար բավարար ապրուստ՝ սույն Դաշնագրի դրույթներին համապատասխան,

b) անվտանգ եւ հիգիենիկ աշխատանքային պայմաններ,

c) յուրաքանչյուրի համար իր աշխատանքում համապատասխան ավելի բարձր աստիճանով առաջխաղացման հավասար հնարավորություն՝ պայմանավորված բացառապես աշխատանքային ստաժով եւ որակավո-

րումով,

- d) հանգստի, ժամանցի հնարավորություն եւ աշխատանքային ժամանակի ողջամիտ սահմանափակում ու վճարովի պարբերական արձակուրդ, ինչպես նաեւ վարձատրություն տոնական օրերի դիմաց:

Հոդված 8

1. Սույն Դաշնագրի մասնակից պետությունները պարտավորվում են ապահովել՝

- a) յուրաքանչյուրի՝ իր տնտեսական եւ սոցիալական շահերի ներկայացման ու պաշտպանության նպատակով արհեստակցական միություններ ստեղծելու եւ իր ընտրությամբ արհեստակցական միության անդամակցելու իրավունքը՝ համապատասխան կազմակերպության կանոնների պահպանման միակ պայմանով: Նշված իրավունքի իրականացումը ենթակա չէ որեւէ սահմանափակման, բացի այն սահմանափակումներից, որոնք նախատեսվում են օրենքով եւ անհրաժեշտ են ժողովրդավարական հասարակությունում ի շահ պետական անվտանգության կամ հասարակական կարգի կամ այլոց իրավունքների եւ ազատությունների պաշտպանության,
- b) արհեստակցական միությունների՝ ազգային դաշնություններ կամ համադաշնություններ կազմելու իրավունքը եւ վերջիններիս՝ միջազգային արհեստակցական կազմակերպություններ ստեղծելու ու կամ դրանց միանալու իրավունքը,
- c) արհեստակցական միությունների ազատորեն գործելու իրավունքը՝ առանց որեւէ սահմանափակման, բացի այն սահմանափակումներից, որոնք նախատեսվում են օրենքով եւ որոնք անհրաժեշտ են ժողովրդավարական հասարակությունում՝ ի շահ պետական անվտանգու

քյան կամ հասարակական կարգի կամ այլոց իրավունքների եւ ազատությունների պաշտպանության,

d) գործադուլի իրավունքը՝ այն տվյալ երկրի օրենքներին համապատասխան իրականացնելու պայմանով:

2. Սույն հոդվածը չի խոչընդոտում այս իրավունքներն իրականացնելու օրինական սահմանափակումների նախատեսում այն անձանց համար, ովքեր մտնում են պետության զինված ուժերի, ոստիկանության կամ վարչակազմի մեջ:

3. Սույն հոդվածում ոչինչ իրավունք չի տալիս Աշխատանքի միջազգային կազմակերպության՝ Միավորումներ կազմելու ազատության եւ կազմակերպվելու իրավունքի պաշտպանության վերաբերյալ 1948 թ. կոնվենցիայի մասնակից պետություններին՝ ընդունելու նշված Կոնվենցիայով նախատեսվող երաշխիքներին ի վնաս օրենսդրական ակտեր, կամ օրենքը կիրառելու՝ ի վնաս այդ երաշխիքների:

Հոդված 9

Սույն Դաշնագրի մասնակից պետությունները ճանաչում են յուրաքանչյուրի՝ սոցիալական ապահովության, ներառյալ սոցիալական ապահովագրության իրավունքը:

Հոդված 10

Սույն Դաշնագրի մասնակից պետություններն ընդունում են, որ.

1. Ընտանիքին, որը հասարակության բնական ու հիմնական խմբային միավորն է, պետք է ըստ հնարավորին տրամադրվեն ամենալայն պաշտպանություն եւ աջակցություն, մասնավորապես, ընտանիքի կազմավորման ժամանակ եւ քանի դեռ ընտանիքը պատասխանատու է ոչ ինքնուրույն երեխաների խնամքի ու կրթության հա-

մար: Ամուսնությունը պետք է կայանա ամուսնացողների ազատ համաձայնությամբ:

2. Հատուկ պաշտպանություն պետք է տրամադրվի հղի կանանց մինչև ծննդաբերությունը և դրանից հետո ընկած ողջամիտ ժամանակաշրջանի ընթացքում: Այդ ժամանակաշրջանի ընթացքում աշխատող մայրերին պետք է տրամադրվի վճարովի արձակուրդ կամ արձակուրդ՝ սոցիալական ասպառելության բավարարման նպատակով:
3. Պաշտպանության և օգնության հատուկ միջոցներ պետք է ձեռնարկվեն բոլոր երեխաների ու դեռահասների համար՝ առանց որեւէ խտրականության ընտանեկան ծագման կամ այլ հատկանիշով: Երեխաներն ու դեռահասները պետք է պաշտպանված լինեն տնտեսական և սոցիալական շահագործումից: Նրանց բարոյականության կամ առողջության համար վնասակար, կամ կյանքի համար վտանգավոր, կամ բնականոն զարգացման համար հնարավոր վնասակար բնագավառում նրանց աշխատանքի օգտագործումը պետք է պատժելի լինի օրենքով: Պետությունները պետք է նաեւ սահմանեն տարիքային սահմանափակումներ, որից ցածր տարիքի երեխայի վճարովի աշխատանքն արգելվում է և պատժվում օրենքով:

Հոդված 11

1. Սույն Դաշնագրի մասնակից պետությունները ճանաչում են յուրաքանչյուրի՝ իր ու իր ընտանիքի համար բավարար կենսամակարդակի, այդ թվում՝ բավարար սննդի, հագուստի ու բնակարանի և կենսապայմանների շարունակական բարելավման իրավունքը: Մասնակից պետությունները կձեռնարկեն պատշաճ միջոցներ այդ իրավունքի իրականացումն ասպառելու համար՝ այս կապակցությամբ ընդունելով ազատ կամքի արտահայ-

տության վրա հիմնված միջազգային համագործակցության կարետր նշանակությունը:

2. Սույն Դաշնագրի մասնակից պետությունները, ճանաչելով յուրաքանչյուրի՝ սովի չմատնվելու հիմնարար իրավունքը, անհատապես եւ միջազգային համագործակցությամբ ձեռնարկում են միջոցներ, ներառյալ հատուկ ծրագրերը, որոնք նպատակ ունեն.
- ա) բարելավելու սննդամթերքի արտադրության, սպահականման եւ բաշխման մեթոդները՝ տեխնիկական եւ գիտական գիտելիքի սպառիչ օգտագործման, սնման սկզբունքների մասին գիտելիքի տարածման եւ ազրարային համակարգերի զարգացման կամ բարենորոգման միջոցով այնպես, որպէսզի ապահովվեն բնական ռեսուրսների առավել արդյունավետ զարգացումն ու օգտագործումը,
- բ) հաշվի առնելով ինչպես սննդամթերք ներմուծող, այնպես էլ արտահանող երկրների հիմնահարցերը՝ ապահովելու սլարենի համաշխարհային պաշարների արդարացի բաշխումը՝ սլահանջումների հարաբերությամբ:

Հոդված 12

1. Սույն Դաշնագրի մասնակից պետությունները ճանաչում են յուրաքանչյուրի՝ ֆիզիկական եւ հոգեկան առողջության առավելագույնս հասանելի մակարդակից օգտվելու իրավունքը:
2. Սույն Դաշնագրի մասնակից պետությունների կողմից այս իրավունքի լիարժեք իրականացումն ապահովելու նպատակով ձեռնարկվող միջոցներն ընդգրկում են միջոցառումներ, որոնք անհրաժեշտ են.
- ա) մեռելածնության ու մանկական մահացության կրճատման ապահովման եւ երեխայի առողջ զարգացման համար,

- b) շրջակա միջավայրի եւ արդյունաբերության մեջ աշխատանքի հիգիենայի բոլոր կողմերի բարելավման համար,
- c) համաճարակային, տեղաճարակային, մասնագիտական եւ այլ հիվանդությունների կանխարգելման, բուժման եւ վերահսկման համար,
- d) այնպիսի սլայմանների ստեղծման համար, որոնք հիվանդության դեպքում բոլորի համար կապահովեն բժշկական օգնություն եւ բժշկական խնամք:

Հոդված 13

1. Սույն Դաշնագրի մասնակից պետությունները ճանաչում են յուրաքանչյուրի կրթության իրավունքը: Նրանք համաձայնում են, որ կրթությունը պետք է ուղղված լինի մարդկային անհատի եւ նրա արժանապատվության գիտակցման լիակատար զարգացմանը եւ պետք է ամրաստվի հարգանքը մարդու իրավունքների եւ հիմնարար ազատությունների նկատմամբ: Մասնակից պետությունները, այնուհետեւ, համաձայնում են, որ կրթությունը բոլորին պետք է հնարավորություն ընձեռի արդյունավետ մասնակցություն ունենալու ազատ հասարակությանը, նսլաստելու բոլոր ազգերի եւ ռասայական, էթնիկական կամ կրոնական բոլոր խմբերի փոխըմբռնմանը, հանդուրժողականությանն ու բարեկամությանը եւ աջակցելու խաղաղության սլահպանման ուղղությամբ Միավորված ազգերի կազմակերպության գործունեությանը:
2. Սույն Դաշնագրի մասնակից պետությունները ընդունում են, որ այդ իրավունքի լիարժեք իրականացման նսլատակով.
- a) տարրական կրթությունը սլարտադիր է եւ անվճար բոլորի համար,

- b) միջնակարգ կրթությունն իր տարբեր ձեւերով, ներառյալ՝ միջնակարգ տեխնիկական եւ մասնագիտական կրթությունը, բաց եւ մատչելի է բոլորի համար՝ բոլոր համապատասխան միջոցներով, մասնավորապէս, առաջադիմական անվճար կրթություն մտցնելու միջոցով,
  - c) բարձրագույն կրթությունը, ըստ յուրաքանչյուրի ընդունակությունների, հավասարապէս մատչելի է բոլորի համար՝ բոլոր համապատասխան միջոցներով, մասնավորապէս, առաջադիմական անվճար կրթություն մտցնելու միջոցով,
  - d) հիմնական կրթությունը խրախուսվում կամ հնարավորինս ակտիվացվում է այն անձանց համար, ովքեր չեն անցել կամ չեն ավարտել իրենց տարրական կրթության լրիվ դասընթացը,
  - e) սլետք է ակտիվորեն իրականացնել բոլոր մակարդակների դպրոցների համակարգի զարգացումը, սահմանել կրթաթոշակների բավարար համակարգ եւ շարունակաբար կատարելագործել ուսուցչական կազմի նյութական սլայմանները:
3. Սույն Դաշնագրի մասնակից պետությունները սլարտավորվում են հարգել ծնողների եւ, համապատասխան դէպքերում, օրինական խնամակալների՝ իրենց երեխաների համար, սլետական իշխանության կողմից ստեղծված դպրոցներից բացի, այլ դպրոցների ընտրության ազատությունը, որոնք համապատասխանում են սլետության կողմից սահմանվող կամ հաստատվող կրթական նվազագույն ստանդարտներին, ինչսլես նաեւ իրենց երեխաների կրոնական եւ բարոյական դաստիարակությունը սեփական համոզմունքին համապատասխան ապահովելու նրանց ազատությունը:
4. Սույն հոդվածի ոչ մի մաս չսլետք է մեկնաբանվի որսլես

առանձին անձանց եւ մարմինների՝ ուսումնական հաստատություններ ստեղծելու եւ դրանք սույն հոդվածի 1-ին կետում շարադրված սկզբունքներին եւ նման հաստատություններում այնպիսի նվազագույն ստանդարտներին համապատասխան ղեկավարելու ազատության սահմանափակում, որոնք կարող են սահմանվել պետության կողմից:

Հոդված 14

Սույն Դաշնագրի մասնակից յուրաքանչյուր պետություն, որը մասնակից դառնալու ժամանակ իր մետրոպոլիայի տարածքում կամ իր իրավագործության տակ գտնվող մյուս տարածքներում չի կարողացել ապահովել պարտադիր անվճար տարրական կրթություն, պարտավորվում է երկու տարվա ընթացքում մշակել եւ ընդունել միջոցառումների մանրամասն ծրագիր պարտադիր անվճար տարրական կրթության սկզբունքը ողջամիտ ժամկետում, որը պետք է նշված լինի այդ ծրագրում, աստիճանաբար կենսագործելու համար:

Հոդված 15

1. Սույն Դաշնագրի մասնակից պետությունները ճանաչում են յուրաքանչյուրի իրավունքը՝
  - a) մասնակցելու մշակութային կյանքին,
  - b) օգտվելու գիտական առաջընթացի եւ դրա կիրառման բարիքներից,
  - c) օգտվելու այն բարոյական եւ նյութական շահերի պաշտպանությունից, որոնք առաջանում են իր հեղինակած գիտական, գրական կամ գեղարվեստական ցանկացած երկի կապակցությամբ:
2. Սույն Դաշնագրի մասնակից պետությունների կողմից այդ իրավունքի լիարժեք իրականացման նպատակով

ձեռնարկվող միջոցների շարքն են դասվում նրանք, որոնք անհրաժեշտ են կրթության ու մշակույթի նվաճումների սլահսլանման, զարգացման եւ տարածման համար:

3. Սույն Դաշնագրի մասնակից պետությունները սլարտավորվում են հարգել գիտական հետազոտությունների եւ ստեղծագործական գործունեության համար անհրաժեշտ ազատությունը:
4. Սույն Դաշնագրի մասնակից պետությունները ճանաչում են գիտական ու մշակութային բնագավառներում միջազգային կապերի եւ համագործակցության խրախուսումից ու զարգացումից բխող օգուտը:

ՄԱՍ IV

Հոդված 16

1. Սույն Դաշնագրի մասնակից պետությունները սլարտավորվում են այս Դաշնագրի 2-րդ մասին համալատասխան ներկայացնել գեկույցներ իրենց ձեռնարկած միջոցառումների եւ սույն Դաշնագրով ճանաչվող իրավունքների սլահսլանման ապալարեզում ձեռք բերված առաջընթացի մասին:
2. a) Բոլոր գեկույցները ներկայացվում են Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր քարտուղարին, որը դրանց սլատճեններն ուլարկում է Տնտեսական եւ սոցիալական խորհրդի քննությանը՝ սույն Դաշնագրի դրույթներին համալատասխան:
- b) Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր քարտուղարը նաեւ մասնագիտացված հաստատություններին է ուլարկում սույն Դաշնագրի մասնակից եւ միաժամանակ այդ հաստատությունների անդամ սլե-

տուրյունների զեկույցների կամ դրանց ցանկացած համապատասխան հատվածների պատճենները, այնքանով, որքանով մեծ զեկույցները կամ այդ զեկույցների հատվածները վերաբերում են բոլոր այն հարցերին, որոնք մտնում են վերը նշված հաստատությունների պարտականությունների շրջանակների մեջ՝ նրանց հիմնադիր ակտերին համապատասխան:

Հոդված 17

1. Սույն Դաշնագրի մասնակից պետություններն իրենց զեկույցները ներկայացնում են փուլ առ փուլ, այն ծրագրին համապատասխան, որը պետք է սահմանի Տնտեսական եւ սոցիալական խորհուրդը, սույն Դաշնագրի ուժի մեջ մտնելուց հետո մեկ տարվա ընթացքում մասնակից պետությունների եւ շահագրգիռ մասնագիտացված հաստատությունների հետ խորհրդակցելուց հետո:
2. Ձեկույցները կարող են մատնանշել այն գործոններն ու դժվարությունները, որոնք ազդում են սույն Դաշնագրով ստանձնած պարտավորությունների կատարման աստիճանի վրա:
3. Եթե համապատասխան տեղեկատվությունը սույն Դաշնագրի որեւէ մասնակից պետություն ավելի վաղ է ներկայացրել Միավորված ազգերի կազմակերպությանը կամ որեւէ մասնագիտացված հաստատության, ապա այդ տեղեկատվությունը վերաշարադրելու անհրաժեշտություն չկա, եւ բավական է ճշգրիտ հղումը ներկայացված տեղեկատվությանը:

Հոդված 18

Տնտեսական եւ սոցիալական խորհուրդը, մարդու իրավունքների եւ հիմնարար ազատությունների ասպարեզում Միավորված ազգերի կազմակերպության կանոնադրությամբ նախատեսված իր պարտականություն-

ների համաձայն, կարող է համաձայնության գալ մասնագիտացված հաստատությունների հետ սույն Դաշնագրի՝ իրենց գործունեության ոլորտին վերաբերող դրույթների կատարման ուղղությամբ ձեռք բերված առաջընթացի մասին իրեն զեկույցներ ներկայացնելու վերաբերյալ: Այդ զեկույցները կարող են ներառել տվյալներ՝ հիշյալ դրույթների կատարման մասին իրենց իրավասու մարմինների ընդունած որոշումների և հանձնարարականների վերաբերյալ:

Հոդված 19

Տնտեսական և սոցիալական խորհուրդը կարող է, քննության առնելու և ընդհանուր հանձնարարականներ տալու համար կամ, համապատասխան դեպքերում, որպես ի գիտություն, Մարդու իրավունքների հանձնաժողովին փոխանցել մարդու իրավունքների վերաբերյալ զեկույցներ, որոնք 16 և 17-րդ հոդվածներին համապատասխան ներկայացրել են պետությունները, և մարդու իրավունքների վերաբերյալ զեկույցներ, որոնք 18-րդ հոդվածին համապատասխան ներկայացրել են մասնագիտացված հաստատությունները:

Հոդված 20

Սույն Դաշնագրի մասնակից շահագրգիռ պետությունները և մասնագիտացված հաստատությունները կարող են Տնտեսական և սոցիալական խորհրդին ներկայացնել դիտողություններ 19-րդ հոդվածի համաձայն ընդունված ցանկացած ընդհանուր հանձնարարականի կամ նման ընդհանուր հանձնարարականի հղման կասկակցությամբ, որը տեղ է գտնում Մարդու իրավունքների հանձնաժողովի ցանկացած զեկույցում կամ ցանկացած փաստաթղթում, որում առկա է այդ հղումը:

Հոդված 21

Տնտեսական եւ սոցիալական խորհուրդը կարող է ժամանակ առ ժամանակ Գլխավոր ասամբլեային ներկայացնել զեկույցներ ընդհանուր բնույթի հանձնարարականներով եւ ձեռնարկված միջոցառումների ու սույն Դաշնագրով ճանաչվող իրավունքների ընդհանուր պահպանման ապահովման բնագավառում ձեռք բերված առաջընթացի մասին սույն Դաշնագրի մասնակից պետությունների եւ մասնագիտացված հաստատությունների ներկայացրած տեղեկատվության համառոտ շաբաղրանքով:

Հոդված 22

Տնտեսական եւ սոցիալական խորհուրդը կարող է Միավորված ազգերի կազմակերպության մյուս մարմինների, նրանց օժանդակ մարմինների եւ տեխնիկական օգնության տրամադրման գործով զբաղվող մասնագիտացված հաստատությունների ուշադրությունը հրավիրել սույն Դաշնագրի այս մասում հիշատակված զեկույցների կապակցությամբ ծագող հիմնահարցերի վրա, որոնք կարող են այդ մարմինների համար օգտակար լինել իրենց իրավասությունների շրջանակներում միջազգային այն միջոցների նպատակահարմարությունը որոշելիս, որոնք կարող էին նախատել սույն Դաշնագրի աստիճանական արդյունավետ կենսագործմանը:

Հոդված 23

Սույն Դաշնագրի մասնակից պետությունները համաձայնում են, որ սույն Դաշնագրով ճանաչվող իրավունքների իրականացմանը նախատող միջազգային միջոցառումները ներառում են այնպիսի մեթոդներ, ինչպիսին են՝ կոնվենցիաների կնքումը, հանձնարարականների ընդունումը, տեխնիկական օգնության տրամադրումը եւ

խորհրդատվության նպատակով տարածաշրջանային հանդիպումների ու տեխնիկական խորհրդակցությունների անցկացումը, ինչպես նաև շահագրգիռ կառավարությունների հետ համատեղ կազմակերպված հետազոտությունները:

Հոդված 24

Սույն Դաշնագրում ոչինչ չպետք է մեկնաբանվի որպես Միավորված ազգերի կազմակերպության կանոնադրության եւ մասնագիտացված հաստատությունների Կանոնադրությունների դրույթների նշանակության նվազեցում, որոնք սահմանում են Միավորված ազգերի կազմակերպության զանազան մարմինների եւ մասնագիտացված հաստատությունների համապատասխան պարտականություններն այն հարցերի կապակցությամբ, որոնց վերաբերում է սույն Դաշնագիրը:

Հոդված 25

Սույն Դաշնագրում ոչինչ չի կարող մեկնաբանվել որպես բոլոր ժողովուրդների՝ բնական հարստություններից եւ ռեսուրսներից լիարժեքորեն ու ազատորեն օգտվելու եւ օգտագործելու անկապտելի իրավունքի նվազեցում:

ՄԱՍ V

Հոդված 26

1. Սույն Դաշնագիրը բաց է ստորագրման Միավորված ազգերի կազմակերպության անդամ պետության կամ այդ կազմակերպության ցանկացած մասնագիտացված հաստատության անդամ պետության, Միջազգային դատարանի Ստատուտի ցանկացած անդամ պետության եւ Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր ասամբլեայի կողմից սույն Դաշնագրին մասնակից դառ-

նալու հրավիրված ցանկացած այլ պետության համար:

2. Սույն Դաշնագիրը ենթակա է վավերացման: Վավերագրերն ի սլահ են հանձնվում Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր քարտուղարին:
3. Սույն Դաշնագիրը բաց է միանալու սույն հոդվածի 1-ին կետում նշված ցանկացած պետության համար:
4. Միանալը կատարվում է միանալու մասին փաստաթուղթը Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր քարտուղարին ի սլահ հանձնելու միջոցով:
5. Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր քարտուղարը սույն Դաշնագիրը ստորագրած կամ դրան միացած բոլոր պետություններին ծանուցում է յուրաքանչյուր վավերագրի կամ միանալու վերաբերյալ փաստաթղթի ի սլահ հանձնելու մասին:

Հոդված 27

1. Սույն Դաշնագիրն ուժի մեջ է մտնում Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր քարտուղարին երեսունհինգերորդ վավերագիրը կամ միանալու մասին փաստաթուղթն ի սլահ հանձնելու օրվանից երեք ամիս անց:
2. Երեսունհինգերորդ վավերագիրը կամ միանալու մասին փաստաթուղթն ի սլահ հանձնելուց հետո սույն Դաշնագիրը վավերացրած կամ դրան միացած յուրաքանչյուր պետության համար սույն Դաշնագիրն ուժի մեջ է մըտնում իր վավերագիրը կամ միանալու մասին փաստաթուղթն ի սլահ հանձնելու օրվանից երեք ամիս անց:

Հոդված 28

Սույն Դաշնագրի դրույթները տարածվում են դաշնային պետությունների բոլոր մասերի վրա՝ առանց որեւէ սահմանափակման կամ բացառության:

Հոդված 29

1. Սույն Դաշնագրի մասնակից ցանկացած պետություն կարող է առաջարկել լրացումներ ու փոփոխություններ եւ դրանք ներկայացնել Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր քարտուղարին: Գլխավոր քարտուղարը, այնուհետեւ, առաջարկված ցանկացած լրացում կամ փոփոխություն ուղարկում է սույն Դաշնագրի մասնակից պետություններին՝ խնդրելով հայտնել, թե նրանք համաձայն են արդյոք այդ առաջարկությունները բնության առնելու եւ դրանց առթիվ քվեարկություն անցկացնելու նպատակով մասնակից պետությունների խորհրդաժողով հրավիրել: Եթե մասնակից պետությունների առնվազն մեկ երրորդն արտահայտվում է նման խորհրդաժողովի օգտին, ապա Գլխավոր քարտուղարը խորհրդաժողովը հրավիրում է Միավորված ազգերի կազմակերպության հովանու ներքո: Խորհրդաժողովին ներկա եւ քվեարկությանը մասնակից պետությունների մեծամասնությամբ ընդունված ցանկացած լրացում կամ փոփոխություն ներկայացվում է Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր ասամբլեայի հաստատմանը:
2. Լրացումներն ու փոփոխություններն ուժի մեջ են մտնում Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր ասամբլեայի կողմից հաստատվելուց եւ սույն Դաշնագրի մասնակից պետությունների երկու երրորդի մեծամասնությամբ իրենց սահմանադրական ընթացակարգերին համապատասխան ընդունվելուց հետո:
3. Ուժի մեջ մտնելուց հետո լրացումներն ու փոփոխությունները դառնում են պարտադիր դրանք ընդունած մասնակից պետությունների համար, իսկ մյուս մասնակից պետությունների համար պարտադիր են մնում սույն Դաշնագրի դրույթները եւ նախկինում կատար-

ված ու նրանց կողմից ընդունված լրացումներն ու փոփոխությունները:

Հոդված 30

26-րդ հոդվածի 5-րդ կետի համաձայն կատարվող ծանուցումներից անկախ՝ Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր քարտուղարը նույն հոդվածի 1-ին կետում նշված բոլոր պետություններին տեղեկացնում է ներքոհիշյալը.

- a) 26-րդ հոդվածի համաձայն, ստորագրումների, վավերացումների եւ միանալու մասին,
- b) 27-րդ հոդվածի համաձայն, սույն Դաշնագրի ուժի մեջ մտնելու ամսաթվի, եւ 29-րդ հոդվածի համաձայն, ցանկացած լրացման ու փոփոխության ուժի մեջ մտնելու ամսաթվի մասին:

Հոդված 31

- 1. Սույն Դաշնագիրը, որի անգլերեն, իսպաներեն, չինարեն, ռուսերեն եւ ֆրանսերեն տեքստերը հավասարապես նույնական են, ի պահ է հանձնվում Միավորված ազգերի կազմակերպության արխիվ:
- 2. Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր քարտուղարը սույն Դաշնագրի հաստատված պատճեններն ուղարկում է 26-րդ հոդվածում նշված բոլոր պետություններին:

ՔԱՂԱՔԱՅԻԱԿԱՆ
ԵՎ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ
ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ
ՄԱՍԻՆ
ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ
ԴԱՇՆԱԳԻՐ

(16 դեկտեմբերի, 1966 թ.)

Դաշնագրի պաշտոնական հայերեն թարգմանությունը
տրամադրել է
Սիջազգային իրավունքի հայկական
ընկերակցությունը:

ՆԱԽԱԲԱՆ

Սույն Դաշնագրի մասնակից պետությունները՝

հաշվի առնելով, որ Միավորված ազգերի կազմակերպության կանոնադրությամբ հռչակված սկզբունքներին համապատասխան, մարդկային ընտանիքի բոլոր անդամներին ներհատուկ արժանապատվության եւ նրանց հավասար ու անկապտելի իրավունքների ճանաչումը աշխարհում ազատության, արդարության եւ համընդհանուր խաղաղության հիմքն է,

ընդունելով, որ այդ իրավունքները բխում են մարդկային անհատին ներհատուկ արժանապատվությունից,

ընդունելով, որ, Մարդու իրավունքների համընդհանուր հռչակագրին համապատասխան, քաղաքացիական եւ քաղաքական ազատությունից օգտվող եւ վախից ու կարիքից ձերբազատված մարդկային ազատ անհատի իդեալը կարող է իրականանալ, եթե միայն ստեղծվեն այնպիսի պայմաններ, երբ յուրաքանչյուրը կարողանա օգտվել իր քաղաքացիական ու քաղաքական իրավունքներից, ինչպես նաեւ՝ տնտեսական, սոցիալական ու մշակութային իրավունքներից,

հաշվի առնելով Միավորված ազգերի կազմակերպության կանոնադրությամբ պետությունների ստանձնած պարտավորությունը՝ խրախուսելու մարդու իրավունքների եւ ազատությունների նկատմամբ համընդհանուր հարգանքն ու դրանց պահպանումը,

գիտակցելով, որ անհատը, պարտավորություններ ունենալով այլ անձանց եւ այն հանրության հանդեպ, ո-

քին ինքը պատկանում է, պետք է հետամուտ լինի սույն
Դաշնագրում ճանաչվող իրավունքների խրախուս-
մանն ու պահպանմանը,

համաձայնում են ներքոհիշյալ հոդվածների շուրջ:

ՄԱՍ I

Հոդված 1

1. Բոլոր ժողովուրդներն ունեն ինքնորոշման իրավունք:
Այդ իրավունքի ուժով նրանք ազատորեն սահմանում են իրենց քաղաքական կարգավիճակը եւ ազատորեն ապահովում իրենց տնտեսական, սոցիալական ու մշակութային զարգացումը:
2. Բոլոր ժողովուրդներն իրենց նպատակներին հասնելու համար կարող են ազատորեն տնօրինել իրենց բնական հարստություններն ու ռեսուրսները՝ առանց խոչընդոտելու փոխշահավետության սկզբունքի վրա հիմնված միջազգային տնտեսական համագործակցությունից բխող որեւէ պարտավորության եւ միջազգային իրավունքին: Ոչ մի ժողովուրդ ոչ մի դեպքում չի կարող զրկվել գոյության սեփական միջոցներից:
3. Սույն Դաշնագրի մասնակից բոլոր պետությունները, այդ թվում եւ նրանք, ովքեր պատասխանատու են ինքնակառավարում չունեցող եւ խնամարկյալ տարածքների կառավարման համար, Միավորված ազգերի կազմակերպության կանոնադրության դրույթներին համապատասխան խրախուսում են ինքնորոշման իրավունքի իրականացումը եւ հարգում այդ իրավունքը:

ՄԱՍ II

Հոդված 2

1. Սույն Դաշնագրի մասնակից յուրաքանչյուր պետություն պարտավորվում է հարգել իր տարածքի սահման-

ներում եւ իր իրավագործության տակ գտնվող բոլոր անձանց՝ սույն Դաշնագրով ճանաչված իրավունքները, եւ ասպահովել դրանք առանց որեւէ խտրականության, այն է՝ անկախ ռասայից, մաշկի գույնից, սեռից, կրոնից, քաղաքական կամ այլ համոզմունքներից, ազգային կամ սոցիալական ծագումից, ծննդից, գույքային կամ այլ դրուքայինից:

2. Եթե դա դեռեւս նախատեսված չէ գոյություն ունեցող օրենսդրական կամ այլ միջոցներով, սույն Դաշնագրի մասնակից յուրաքանչյուր պետություն պարտավորվում է իր սահմանադրական ընթացակարգերին եւ սույն Դաշնագրի դրույթներին համապատասխան անհրաժեշտ միջոցառումներ ձեռնարկել այնպիսի օրենքներ կամ այլ միջոցներ ընդունելու համար, որոնք կարող են անհրաժեշտ լինել սույն Դաշնագրով ճանաչվող իրավունքների իրականացման համար:
3. Սույն Դաշնագրի մասնակից յուրաքանչյուր պետություն պարտավորվում է.
  - a) ցանկացած անձի համար, որի՝ սույն Դաշնագրով ճանաչվող իրավունքները կամ ազատությունները խախտված են, ասպահովել արդյունավետ իրավական պաշտպանություն, անգամ եթե այդ խախտումը կատարած լինեն պաշտոնապես գործող անձինք,
  - b) ապահովել, որպեսզի իրավական պաշտպանություն հայցող ցանկացած անձի համար այդպիսի պաշտպանության իրավունք սահմանվի դատական, վարչական կամ օրենսդրական իրավասու իշխանությունների կամ պետության իրավական համակարգով նախատեսված այլ իրավասու մարմնի կողմից, եւ զարգացնել դատական պաշտպանության հնարավորությունները.

- с) ասլահովել իրավասու իշխանությունների կողմից իրավական սլաշտսլանության միջոցների կիրառումը դրանք տրամադրելու դեպքում:

Հոդված 3

Սույն Դաշնագրի մասնակից պետությունները սլարտավորվում են տղամարդկանց ու կանանց համար ասլահովել սույն Դաշնագրով նախատեսված քաղաքացիական ու քաղաքական բոլոր իրավունքներից օգտվելու հավասար իրավունք:

Հոդված 4

1. Արտակարգ դրության ժամանակ, որի դեպքում վտանգված է ժողովրդի կյանքը եւ որը հայտարարված է սլաշտոնապես, սույն Դաշնագրի մասնակից պետությունները կարող են միջոցներ ձեռնարկել ի շեղումն սույն Դաշնագրով ստանձնած իրենց սլարտավորությունների միայն այնքանով, որքանով դա սլահանջում է իրավիճակի լրջությունը, սլայմանով, որ այդ միջոցներն անհամատեղելի չեն միջազգային իրավունքի համաձայն իրենց մյուս սլարտավորությունների հետ եւ չեն հանդիսանում խտրականություն բացառապես ռասայի, մաշկի գույնի, սեռի, լեզվի, կրոնի կամ սոցիալական ծագման հիմքով:
2. Այս դրույթը չի կալող հիմք ընդունվել 6, 7, 8 (1-ին եւ 2-րդ կետեր), 11, 15, 16 եւ 18-րդ հոդվածներից որեւէ շեղում կատարելու համար:
3. Սույն Դաշնագրի մասնակից ցանկացած պետություն, որն օգտվում է շեղվելու իրավունքից, Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր քարտուղարության միջնորդությամբ սույն Դաշնագրի մասնակից մյուս պետություններին անհապաղ տեղեկացնում է այն դրույթների մասին, որոնցից ինքը շեղվել է, եւ այդպիսի որո-

շում կայացնելու դրդապատճառների մասին: Նույն միջնորդի միջոցով հետագայում հաղորդում է նաեւ այդ շեղումը դադարեցնելու ամսաթվի մասին:

Հոդված 5

1. Սույն Դաշնագրում ոչինչ չի կարող մեկնաբանվել այն նշանակությամբ, թե որեւէ պետություն, խումբ կամ անձ իրավունք ունի զբաղվելու այնուիսի գործունեությամբ կամ կատարելու այնուիսի գործողություն, որը ուղղված լինի սույն Դաշնագրով ճանաչված ցանկացած իրավունքի կամ ազատության վերացմանը կամ սահմանափակմանն ավելի մեծ չափով, քան նախատեսված է սույն Դաշնագրով:
2. Սույն Դաշնագրի մասնակից որեւէ պետությունում չի թույլատրվում մարդու՝ օրենքի, կոնվենցիաների, ենթաօրենսդրական ակտերի կամ սովորույթների համաձայն ճանաչվող կամ գոյություն ունեցող որեւէ հիմնարար իրավունքի ոչ մի սահմանափակում կամ նվազեցում այն հիմնավորմամբ, թե սույն Դաշնագրում նման իրավունք չի ճանաչվում կամ ճանաչվում է նվազ ծավալով:

ՄԱՍ III

Հոդված 6

1. Յուրաքանչյուր ոք ունի կյանքի անօտարելի իրավունք: Այդ իրավունքը սլաշալանվում է օրենքով: Ոչ ոքի չի կարելի կամայականորեն գրկել կյանքից:
2. Այն երկրներում, որոնք չեն վերացրել մահապատիժը, մահվան դատավճիռները կարող են կայացվել միայն ամենածանր հանցագործությունների համար, հանցագործության կատարման սլահիլն գործող օրենքիլն հա-

մասպատասխան, որը չի հսկասում սույն Դաշնագրի ե Յեղասուլանության հանցագործությունը կանխելու ե դրա համար սլատոժի մասին կոնվենցիայի դրույթներին Այդ սլատոժը կարող է իրականացվել միայն ի կատարումն իրավասու դատարանի կայացրած վերջնական դատավճռի:

3. Այն դեպքում, երբ կյանքից զրկելը ցեղասպանության հանցագործություն է, սլետք է նկատի ունենալ, որ սույն Դաշնագրի մասնակից սլետություններին սույն հողվածում ոչինչ իրավունք չի տալիս որեւէ կերպ շեղվել Յեղասպանության հանցագործությունը կանխելու ե դրա համար սլատոժի մասին կոնվենցիայի դրույթների համաձայն ստանձնած ցանկացած սլարտավորությունից:
4. Մահապատժի դատասլարտված յուրաքանչյուր ոք ներում կամ դատավճռի մեղմացում հայցելու իրավունք ունի: Համաներումը, ներումը կամ դատավճռի մեղմացումը կարող են շնորհվել բոլոր դեպքերում:
5. Մահապատժի չի նշանակվում տասնութ տարեկանից ցածր անձանց կատարած հանցագործությունների համար ե ի կատար չի ածվում հղի կանանց նկատմամբ:
6. Սույն հողվածում ոչինչ չի կարող հիմք ծառայել սույն Դաշնագրի մասնակից որեւէ սլետության կողմից մահապատժի վերացումը հետաձգելու կամ բույլ չտալու համար:

Հողված 7

Ոչ ոք չսլետք է ենթարկվի խոշտանգումների կամ դաժան, անմարդկային կամ նվաստացնող վերաբերմունքի կամ սլատոժի: Մասնավորասլես, ոչ ոք չի կարող առանց իր ազատ արտահայտված համաձայնության ենթարկվել բժշկական կամ գիտական վործերի:

Հոդված 8

1. Ոչ ոք չպետք է սլահվի ստրկության մեջ. ստրկությունը եւ ստրկավաճառությունը արգելվում են բոլոր դրսեւորումներով:
2. Ոչ ոք չպետք է սլահվի անազաւ վիճակում:
- 3.a) Մարդուն չի կարելի սլարտադրել կատարելու ստիսլողական կամ հարկադիր աշխատանք.
- b) այն երկրներում, ուր հանցագործության համար որսւեւ սլատիժ կարող է նշանակվել ազատագրկում՝ գուգակցված տաժանակիր աշխատանքի հեւ, 3 կետի (a) ենթակետը խոչընդոտ չի հանդիսանում իրավասու դատարանի կողմից նման սլատիժ սահմանող դատավճռի հիման վրա տաժանակիր աշխատանքի իրականացմանը,
- c) սույն կետի նսլատակի համար «ստիսլողական կամ հարկադիր աշխատանք» հասկացությունը չի ներառում.
  - (i) (b) ենթակետում չհիշատակված ցանկացած աշխատանք կամ ծառայություն, որը, որսլեւ կանոն, սլետք է կատարի դատարանի օրինական կարգադրության հիման վրա կալանքի տակ գտնվող անձը կամ այդսլիսի կալանքից սլայմանական ազատված անձը,
  - (ii) ռազմական բնույթի ցանկացած ծառայություն եւ, այն երկրներում, որտեղ ճանաչվում է զինվորական ծառայությունից քաղաքական ու կրոնական շարժառիթներով հրաժարումը, զինվորական ծառայությունից հրաժարվող անձանց համար օրենքով նախատեսված ցանկացած ծառայություն,
  - (iii) ցանկացած ծառայություն, որը սլարտադիր է բնակչության կյանքին կամ բարեկեցությանն սլառնացող սրտակարգ դրության կամ աղետի դեսլքում,

- (iv) ցանկացած աշխատանք կամ ծառայություն, որը սո-
վորական քաղաքացիական սլարտականությունները
մաս է կազմում:

Հոդված 9

1. Յուրաքանչյուր ոք ունի ազատության եւ անձեռնմխե-
լիության իրավունք: Ոչ ոք չի կարող ենթարկվել կամա-
յական ձերբակալման կամ կալանավորման: Ոչ ոք
չպետք է զրկվի ազատությունից այլ կերպ, քան այնպի-
սի հիմքերով եւ այնպիսի ընթացակարգին համապա-
տասխան, որոնք սահմանված են օրենքով:
2. Յուրաքանչյուր անձի ձերբակալման ժամանակ նրան
հայտնում են ձերբակալման սլատճառները եւ շտապ
կարգով հաղորդում նրան ներկայացվող ամեն մի մե-
ղադրանք:
3. Քրեական մեղադրանքով ձերբակալված կամ կալանա-
վորված յուրաքանչյուր անձ շտապ կարգով հասցվում է
դատավորի կամ սլաշտոնատար անձի մոտ, որն օրեն-
քով լիազորված է դատական իշխանություն իրակա-
նացնելու եւ ունի ողջամիտ ժամկետում դատական քնն-
ության կամ ազատ արձակվելու իրավունք: Դատա-
կան քննության սլաստող անձին կալանքի տակ սլահելն
ընդհանուր կանոն չպետք է լինի, քայց ազատ արձակվե-
լը կարող է կախման մեջ դրվել դատարան ներկայանա-
լու, ցանկացած փուլում դատական քննության եւ, անհ-
րաժեշտության դեպքում, դատավճիռն ի կատար ածելու
համար ներկայանալու երաշխիքներ տալուց:
4. Ձերբակալման կամ կալանքի տակ սլահվելու հետեւան-
քով իր ազատությունից զրկված յուրաքանչյուր ոք ունի
դատարանում իր գործի քննության իրավունք, որսլեսզի
դատարանն անհսալաղ կարողանա որոշել կալանա-
վորման օրինականությունը եւ կարգադրել նրան ազատ

արձակելու, եթե կալանավորումն անօրինական է:

5. Յուրաքանչյուր ոք, ով եղել է անօրինական ձերբակալման կամ կալանավորման գոհ, իրավունք ունի հայցալին ուժ ունեցող փոխհատուցման:

Հոդված 10

1. Ազատությունից զրկված բոլոր անձինք ունեն մարդասիրական վերաբերմունքի եւ մարդկային անհատին ներհատուկ արժանապատվության հարգման իրավունք:
2. a) Այն դեպքերում, երբ չկան բացառիկ հանգամանքներ, մեղադրյալները տեղավորվում են դատապարտյալներից առանձին, եւ նրանց առանձին ռեժիմը համապատասխանում է չդատապարտված անձի կարգավիճակին,
b) անչափահաս մեղադրյալներն առանձնացվում են չափահասներից եւ հնարավորինս կարճ ժամկետում հասցվում դատարան՝ որոշում կայացնելու համար:
3. Պատժի համակարգով բանտարկյալների համար նախատեսվում է այնպիսի ռեժիմ, որի էական նպատակը նրանց բարեփոխումն է եւ սոցիալական վերականգնումը: Անչափահաս օրինախախտներն առանձնացվում են չափահասներից, եւ նրանց ռեժիմը համապատասխանում է իրենց տարիքին ու իրավական կարգավիճակին:

Հոդված 11

Ոչ ոք չի կարող ազատագրվել միայն այն հիմքով, որ ի վիճակի չէ կատարելու պայմանագրային պարտավորություն:

Հոդված 12

1. Որեւէ պետության տարածքում օրինականորեն գտնվող յուրաքանչյուր ոք ունի այդ տարածքի սահմաններում

ազատ տեղաշարժվելու իրավունք եւ բնակության վայր ընտրելու ազատություն:

2. Յուրաքանչյուր ոք ունի ցանկացած, ներառյալ իր սեփական երկրից, մեկնելու իրավունք:
3. Վերը նշված իրավունքները չեն կարող ենթարկվել որեւէ սահմանափակման, բացի օրենքով նախատեսված այն սահմանափակումներից, որոնք անհրաժեշտ են պետական անվտանգության, հասարակական կարգի, բնակչության առողջության կամ բարոյականության կամ էլ այլոց իրավունքների եւ ազատությունների պաշտպանության համար, եւ համատեղելի են սույն Դաշնագրով ճանաչվող այլ իրավունքների հետ:
4. Ոչ ոք չի կարող կամայականորեն զրկվել իր սեփական երկիրը մուտք գործելու իրավունքից:

Հոդված 13

Սույն Դաշնագրի մասնակից որեւէ պետության տարածքում օրինականորեն գտնվող օտարերկրացին կարող է արտաքսվել միայն ի կատարումն օրենքին համապատասխան կայացված որոշման եւ, եթե պետական անվտանգության իրամայական նկատառումները չեն սլահանջում այլ բան, ունի իր արտաքսման դեմ փաստարկներ ներկայացնելու, իրավասու իշխանության կամ իրավասու իշխանության նշանակած անձի կամ անձանց կողմից իր գործը վերանայելու իրավունք, եւ այդ նախտակով այդ իշխանության, անձի կամ անձանց առջեւ ներկայացվելու իրավունք:

Հոդված 14

1. Բոլոր անձինք հավասար են դատարանների եւ տրիբունալների առջեւ: Յուրաքանչյուր ոք իր դեմ ներկայացված ցանկացած քրեական մեղադրանքի բնության կամ որեւէ քաղաքացիական դատավարությունում իր ի-

քաղաքների ու պարտականությունների որոշման ընթացքում ունի օրենքի հիման վրա ստեղծված իրավասու, անկախ ու անկողմնակալ դատարանի կողմից գործի արդարացի ու հրապարակային բնության իրավունք: Մասնովն ու հասարակայնությանը կարող է արգելվել մասնակցելու ողջ դատաքնությանը կամ նրա որեւէ փուլին՝ ժողովրդավարական հասարակության մեջ բարոյականության, հասարակական կարգի կամ, պետական անվտանգության նկատառումներով, կամ երբ այդ պահանջում են կողմերի մասնավոր կյանքի շահերը, կամ էլ հատուկ հանգամանքների դեպքում, երբ հրապարակայնությունը կխախտի արդարադատության շահերը. նման արգելումը կատարվում է այն չափով, որչափ, դատարանի կարծիքով, այն խիստ անհրաժեշտ է, սակայն քրեական կամ քաղաքացիական գործի վերաբերյալ դատական ցանկացած որոշում պետք է լինի հրապարակային, բացառությամբ այն դեպքերի, երբ անչափափասների շահերը պահանջում են այլ բան կամ գործը վերաբերում է ամուսնական վեճերին կամ երեխաների խնամակալությանը:

2. Քրեական հանցագործության մեջ մեղադրվող յուրաքանչյուր անձ իրավունք ունի համարվելու անմեղ, քանի դեռ նրա մեղավորությունն ապացուցված չէ օրենքին համապատասխան:
3. Յուրաքանչյուր ոք իրեն ներկայացված ցանկացած քրեական մեղադրանքի բնության ժամանակ ունի առնվազն հետևյալ երաշխիքների իրավունքը՝ լիակատար հավասարության հիման վրա.
  - a) շտապ կարգով եւ մանրամասն, այն լեզվով, որը նա հասկանում է, տեղեկացվել իրեն ներկայացված մեղադրանքի բնույթի ու հիմքի մասին,

- b) բավարար ժամանակ ու հնարավորություններ ունենալ իր սլաշտսլանությունը նախապատրաստելու և իր ընտրած սլաշտսլանի հետ հաղորդակցվելու համար,
  - c) դատվել առանց չարդարացված հապաղման,
  - d) դատվել իր ներկայությամբ և իրեն սլաշտսլանել անձամբ կամ իր ընտրած սլաշտսլանի միջոցով. սլաշտսլան չունենալու դեպքում տեղեկացվել այդ իրավունքի մասին և, ցանկացած դեպքում, ելնելով արդարադատության շահերից, ունենալ իր համար նշանակված սլաշտսլան՝ նրա համար անվճար բոլոր այն դեպքերում, եթե նա բավարար միջոցներ չունի դրա դիմաց վճարելու,
  - e) հարցաքննել կամ հարցաքննել տալ իր դեմ ցուցմունք տվող վկաներին, և ապահովել իր օգտին ցուցմունք տվող վկաների ներկայանալը և հարցաքննումը՝ նույն սլաշտսլաններով, ինչով և իր դեմ ցուցմունք տվող վկաներին,
  - f) օգտվել թարգմանչի անվճար օգնությունից, եթե նա չի հասկանում դատարանում օգտագործվող լեզուն կամ չի խոսում այդ լեզվով,
  - g) սլարտադրված չլինել իր դեմ ցուցմունքների տալու կամ իրեն մեղավոր ճանաչելու:
4. Անչափահասների դեպքում դատավարությունը սկետք է լինի այնսլիսին, որսկեսզի հաշվի առնվի նրանց տարիքը և նսլաստի նրանց վերականգնմանը:
5. Հանցագործության համար դատասլարտված յորաքանչյուր ոք իրավունք ունի, որ իր դատասլարտումը և դատավճիռը վերանայվեն վերադաս դատական ատյանի կողմից, օրենքի համաձայն:
6. Եթե որեւէ անձ վերջնական որոշմամբ դատասլարտվել

է քրեական հանցագործության համար, եւ եթե նրա նկատմամբ կայացված դատավճիռը հետագայում քեկանվել է կամ նրան ներում է շնորհվել այն հիմքով, որ նոր կամ նոր բացահայտված որեւէ փաստ անվիճելիորեն ապացուցում է դատական սխալի առկայությունը, ապա նման դատապարտման հետեւանքով սլատիժ կրած անձն օրենքի համաձայն ստանում է փոխհատուցում, եթե չապացուցվի, որ հիշյալ անհայտ հանգամանքը ժամանակին չի բացահայտվել բացառապէս կամ մասամբ նրա մեղքով:

7. Ոչ որ չպետք է կրկին անգամ դատվի կամ ոլատովի այն հանցագործության համար, որի համար նա արդեն վերջնականապէս դատապարտվել է կամ արդարացվել՝ յուրաքանչյուր երկրի օրենքին եւ քրեական դատավարությանը համապատասխան:

Հոդված 15

1. Ոչ որ չի կարող հանցագործության համար մեղավոր ճանաչվել, եթե գործողության կամ անգործության պահին գործող ներպետական կամ միջազգային իրավունքի համաձայն դա հանցագործություն չի համարվել: Նմանապէս, չի կարող նշանակվել ավելի ծանր պատիժ, քան այն, որը կիրառման էր ենթակա քրեական հանցագործության կատարման պահին: Եթե հանցագործության կատարվելուց հետո օրենքով ավելի մեղմ պատիժ է սահմանվում, այդ օրենքի գործողությունը տարածվում է տվյալ հանցագործի վրա:
2. Սույն հոդվածում ոչինչ չի խոչընդոտում ցանկացած անձի դատի տալուն եւ պատժելուն ցանկացած գործողության կամ անգործության համար, որը կատարվելու պահին, ըստ միջազգային հանրության կողմից ճանաչված իրավունքի ընդհանուր սկզբունքների, հանդիսացել է քրեական հանցագործություն:

Հոդված 16

Յուրաքանչյուր ոք, որտեղ էլ գտնվելիս լինի, ունի իր իրավասուրբյնկտության ճանաչման իրավունք:

Հոդված 17

1. Արգելվում է կամայական կամ անօրինական միջամտությունն անձի անձնական, ընտանեկան կյանքին, բնակարանի կամ նամակագրության անձեռնմխելիությանը, ինչպես նաեւ անօրինական ոտնձգությունը նրա պատվի ու հեղինակության դեմ:
2. Յուրաքանչյուր ոք ունի նման միջամտությունից կամ ոտնձգություններից օրենքով պաշտպանվածության իրավունք:

Հոդված 18

1. Յուրաքանչյուր ոք ունի մտքի, խղճի եւ կրոնի ազատության իրավունք: Այդ իրավունքն ընդգրկում է իր ընտրությամբ կրոն կամ համոզմունք ունենալու կամ ընդունելու ազատությունը եւ միանձնյա կամ այլոց հետ համատեղ եւ հրապարակավ կամ մասնավոր կարգով, իր կրոնը կամ համոզմունքը պաշտամունքի, արարողությունների, ծեսերի եւ քարոզչության միջոցով արտահայտելու ազատությունը:
2. Ոչ ոք չպետք է ենթարկվի այնպիսի հարկադրանքի, որը նսեմացնում է սեփական ընտրությամբ կրոն կամ համոզմունք ունենալու կամ ընդունելու ազատությունը:
3. Կրոնի կամ համոզմունքի արտահայտման ազատությունը ենթարկվում է միայն օրենքով սահմանված եւ հասարակական անվտանգության, կարգի, առողջության ու բարոյականության, ինչպես եւ այլ անձանց հիմնարար իրավունքների ու ազատությունների պահպանման համար անհրաժեշտ սահմանափակումներ:

րի:

4. Սույն Դաշնագրի մասնակից պետությունները պարտավորվում են հարգել ծնողների եւ, համապատասխան դեպքերում, օրինական խնամակալների ազատությունը՝ ապահովելու իրենց երեխաների կրոնական ու բարոյական դաստիարակությունը սեփական համոզմունքներին համապատասխան:

Հոդված 19

1. Յուրաքանչյուր ոք իրավունք ունի առանց միջամտության սեփական կարծիքներ ունենալ:
2. Յուրաքանչյուր ոք ունի ազատ արտահայտվելու իրավունք. այդ իրավունքն ընդգրկում է, անկախ պետական սահմաններից, ցանկացած տեսակի տեղեկատվություն եւ գաղափարներ փնտրելու, ստանալու եւ տարածելու ազատությունը, լինեն դրանք բանավոր, գրավոր թե տպագիր, լինի արվեստի, թե իր ընտրած ցանկացած այլ միջոցով:
3. Սույն հոդվածի 2-րդ կետում նախատեսված իրավունքների իրականացումը հանգեցնում է հատուկ պարտավորությունների եւ պատասխանատվության: Ուստի այն ենթակա է որոշ սահմանափակումների, որոնք, սակայն, պետք է սահմանվեն միայն օրենքով եւ լինեն անհրաժեշտ.
  - a) այլ անձանց իրավունքները կամ հեղինակությունը հարգելու համար,
  - b) պետական անվտանգության, կամ հասարակական կարգի, կամ բնակչության առողջության կամ բարոյականության պաշտպանության համար:

Հոդված 20

1. Պատերազմի ցանկացած բարոզություն արգելվում է

օրենքով:

2. Ազգային, ռասայական կամ կրոնական ատելության ցանկացած քարոզչություն, որն իրենից ներկայացնում է խտրականության, թշնամանքի կամ բռնության հրահրում՝ արգելվում է օրենքով:

Հոդված 21

Ճանաչվում է խաղաղ հավաքների իրավունքը: Այդ իրավունքի իրականացումը ենթակա չէ ոչ մի սահմանափակման, բացի այն սահմանափակումներից, որոնք կիրառվում են օրենքին համապատասխան եւ որոնք անհրաժեշտ են ժողովրդավարական հասարակության մեջ՝ ի շահ պետական կամ հանրային անվտանգության, հասարակական կարգի, բնակչության առողջության կամ բարոյականության պահպանության կամ այլոց իրավունքների ու ազատությունների պաշտպանության:

Հոդված 22

1. Յուրաքանչյուր ոք ունի այլ անձանց հետ միավորումներ կազմելու ազատության իրավունք, ներառյալ արհմիություններ ստեղծելու եւ իր շահերի պաշտպանության նպատակով դրանց անդամակցելու իրավունքը:
2. Այդ իրավունքի իրականացումը ենթակա չէ ոչ մի սահմանափակման, բացի այն սահմանափակումներից, որոնք նախատեսվում են օրենքով եւ անհրաժեշտ են ժողովրդավարական հասարակության մեջ՝ ի շահ պետական կամ հանրային անվտանգության, հասարակական կարգի, բնակչության առողջության կամ բարոյականության պահպանության կամ այլոց իրավունքների ու ազատությունների պաշտպանության: Սույն հոդվածը չի խոչընդոտում այդ իրավունքի իրականացման օրինական սահմանափակումների կիրառումն այն անձանց

համար, ովքեր մտնում են զինված ուժերի եւ ոստիկանության կազմի մեջ:

3. Սույն հոդվածում ոչինչ իրավունք չի տալիս միավորումներ կազմելու ազատության եւ կազմակերպվելու իրավունքի պաշտպանության վերաբերյալ Աշխատանքի միջազգային կազմակերպության 1948 թ. կոնվենցիայի մասնակից պետություններին՝ ընդունելու Կոնվենցիայով նախատեսվող երաշխիքներին ի վնաս օրենսդրական ակտեր կամ օրենքը կիրառելու ի վնաս այդ երաշխիքներին:

Հոդված 23

1. Ընտանիքը հասարակության բնական ու հիմնարար խմբային միավորն է եւ ունի հասարակության ու պետության կողմից պաշտպանվելու իրավունք:
2. Ամուսնության տարիքի հասած տղամարդկանց եւ կանանց համար ճանաչվում է ամուսնանալու եւ ընտանիք կազմելու իրավունքը:
3. Ոչ մի ամուսնություն չի կարող կայանալ առանց ամուսնացողների ազատ ու լիակատար համաձայնության:
4. Սույն Դաշնագրի մասնակից պետությունները ձեռնարկում են սլաշաճ միջոցներ՝ ապահովելու ամուսինների իրավունքների եւ պարտականությունների հավասարությունը ամուսնության պահին, ամուսնության ընթացքում եւ ամուսնալուծության դեպքում: Ամուսնալուծության դեպքում պետք է նախատեսվի երեխայի անհրաժեշտ պաշտպանություն:

Հոդված 24

1. Յուրաքանչյուր երեխա, առանց ռասայի, մաշկի գույնի, սեռի, լեզվի, կրոնի, ազգային կամ սոցիալական ծագման, գույքային դրության կամ ծննդի հատկանիշով

որեւ խտրականության, իրավունք ունի իր ընտանիքի, հասարակության եւ պետության կողմից պաշտպանվածության այնպիսի միջոցների, որոնք անհրաժեշտ են նրան որպէս անչափահասի:

2. Յուրաքանչյուր երեխա ծնվելուց անմիջապէս հետո պետք է գրանցվի եւ ունենա անուն:
3. Յուրաքանչյուր երեխա ունի քաղաքացիություն ձեռք բերելու իրավունք:

Հոդված 25

Յուրաքանչյուր քաղաքացի, առանց 2-րդ հոդվածում հիշատակվող որեւէ խտրականության ու անհիմն սահմանափակումների, իրավունք էւ հնարավորություն ունի.

- a) մասնակցելու պետական գործերը վարելուն՝ ինչպէս անմիջականորեն, այնպէս էլ ազատորեն ընտրված ներկայացուցիչների միջոցով,
- b) ընտրելու եւ ընտրվելու իրական պարբերական ընտրություններում, որոնք անցկացվում են համընդհանուր ու հավասար ընտրական իրավունքի հիման վրա, գաղտնի քվեարկությամբ, եւ երաշխավորում են ընտրողների կամքի ազատ արտահայտումը,
- c) իր երկրում հավասարության ընդհանուր պայմաններով մտնելու պետական ծառայության:

Հոդված 26

Բոլորը հավասար են օրենքի առջեւ եւ, առանց որեւէ խտրականության, ունեն օրենքով հավասար պաշտպանվածության իրավունք: Այդ կասկածությամբ օրենքով պետք է արգելվի ցանկացած խտրականություն եւ բոլորի համար երաշխավորվի հավասար ու արդյունավետ պաշտպանություն խտրականությունից այնպիսի հիմքերով, ինչպիսիք են՝ ռասան, մաշկի գույնը, սեռը, լե-

զուն, կրոնը, քաղաքական կամ այլ համոզմունքը, ազգային կամ սոցիալական ծագումը, գույքային դրությունը, ծնունդը կամ այլ կարգավիճակը:

Հոդված 27

Այն սլ. տություններում, որտեղ գոյություն ունեն ազգային, կրոնական կամ լեզվական փոքրամասնություններ, դրանց սլատկանող անձանց չի կարող մերժվել նույն խմբի այլ անդամների հետ համատեղ իրենց մշակութային օգտվելու, իրենց կրոնը դավանելու եւ դրա ծեսերը կատարելու, ինչպես նաեւ մայրենի լեզուն օգտագործելու իրավունքը:

ՄԱՍ IV

Հոդված 28

1. Ստեղծվում է Մարդու իրավունքների կոմիտե (այսուհետ սույն Դաշնագրում անվանվում է Կոմիտե): Այն կազմված է տասնութ անդամներից եւ կատարում է ստորեւ նախատեսվող գործառնությունները:
2. Կոմիտեի կազմի մեջ մտնում են այն անձինք, ովքեր սույն Դաշնագրի մասնակից սլետությունների քաղաքացիներ են եւ օժտված են քաղաքական քարձր հատկանիշներով ու մարդու իրավունքների բնագավառում ունեն ճանաչված իրազեկություն, ընդ որում, նկատի է առնվում իրավաբանական փորձ ունեցող մի քանի անձանց մասնակցության օգտակարությունը:
3. Կոմիտեի անդամներն ընտրվում եւ աշխատում են անձնապես:

Հոդված 29

1. Կոմիտեի անդամներն ընտրվում են գաղտնի քվեարկությամբ այն անձանց ցուցակից, ովքեր բավարարում են

28-րդ հոդվածում նախատեսված պահանջները եւ այդ նպատակով առաջադրվել են սույն Դաշնագրի մասնակից պետությունների կողմից:

2. Սույն Դաշնագրի մասնակից յուրաքանչյուր պետություն կարող է առաջադրել երկու թեկնածությունից ոչ ավելի: Այդ անձինք պետք է լինեն իրենց առաջադրող պետության քաղաքացիներ:
3. Յուրաքանչյուր անձ ունի կրկնակի առաջադրման իրավունք:

Հոդված 30

1. Նախնական ընտրություններն անցկացվում են սույն Դաշնագրի ուժի մեջ մտնելու օրվանից ոչ ուշ, քան վեց ամիս անց:
2. Կոմիտեի յուրաքանչյուր ընտրության օրվանից առընվազն չորս ամիս առաջ, բացի 34-րդ հոդվածին համապատասխան բաժնույր հայտարարված տեղերի համալրման ընտրություններից, Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր քարտուղարը գրավոր հրավերով դիմում է սույն Դաշնագրի մասնակից պետություններին՝ երեք ամսվա ընթացքում ներկայացնելու Կոմիտեի անդամության թեկնածություններ:
3. Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր քարտուղարը կազմում է նման ձեւով առաջադրված բոլոր անձանց այբբենական ցուցակ՝ նշելով սույն Դաշնագրի մասնակից այն պետությունները, որոնք առաջադրել են այդ անձանց, եւ հիշյալ ցուցակը ներկայացնում է սույն Դաշնագրի մասնակից պետություններին ոչ ուշ, քան յուրաքանչյուր ընտրության անցկացման օրվանից մեկ ամիս առաջ:
4. Կոմիտեի անդամների ընտրությունն անցկացվում է սույն Դաշնագրի մասնակից պետությունների նիստում,

որը հրավիրում է Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր քարտուղարը Միավորված ազգերի կազմակերպության կենտրոնակայանում: Այդ նիստում, որի համար քվորում է կազմում սույն Դաշնագրի մասնակից պետությունների երկու երրորդը, Կոմիտեի կազմում ընտրված են համարվում այն անձինք, որոնց թեկնածություններն ստանում են առավելագույն թվով ձայներ եւ մասնակից պետությունների՝ ներկա գտնվող ու քվեարկող ներկայացուցիչների ձայների բացարձակ մեծամասնությունը:

Հոդված 31

1. Կոմիտեի կազմի մեջ չի կարող ընդգրկվել նույն պետության մեկից ավելի քաղաքացի:
2. Կոմիտեի ընտրությունների ժամանակ հաշվի է առնվում անդամության աշխարհագրական հավասար բաշխումը եւ քաղաքակրթության տարբեր ձևերի ու իրավական հիմնական համակարգերի ներկայացուցչությունը:

Հոդված 32

1. Կոմիտեի անդամներն ընտրվում են չորսամյա ժամկետով: Նրանք իրավունք ունեն վերընտրվելու իրենց թեկնածությունների կրկնակի առաջադրման դեպքում: Սակայն, առաջին ընտրություններում ընտրված անդամներից իննի լիազորության ժամկետն ավարտվում է երկամյա ժամանակահատվածի վերջում, առաջին ընտրություններից անմիջապես հետո այդ ինն անդամների անունները որոշվում են վիճակահանությամբ՝ 30-րդ հոդվածի 4-րդ կետում հիշատակված նիստի նախագահողի կողմից:
2. Լիազորությունների լրանալուց հետո ընտրություններն անց են կացվում սույն Դաշնագրի սույն մասի նախորդ հոդվածներին համապատասխան:

Հոդված 33

1. Եթե Կոմիտեի որեւէ անդամի լիազորությունները դադարեցվել են մյուս անդամների միաձայն կարծիքով, ժամանակավոր բնույթի բացակայությունից բացի, որեւէ այլ պատճառով, Կոմիտեի նախագահը տեղյակ է պահում Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր քարտուղարին, որն այնուհետեւ այդ անդամի տեղը հայտարարում է թափուր:
2. Կոմիտեի որեւէ անդամի մահվան կամ պաշտոնաթողության դեպքում նախագահն անհապաղ տեղյակ է պահում Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր քարտուղարին, որն այդ տեղը հայտարարում է թափուր մահվան կամ այն օրվանից, երբ պաշտոնաթողությունն ուժի մեջ է մտնում:

Հոդված 34

1. Եթե, 33-րդ հոդվածին համապատասխան, տեղը թափուր է հայտարարվում, եւ եթե փոխարինման ենթակա անդամի լիազորությունների ժամկետը չի լրանում տեղը թափուր հայտարարելուց հետո վեց ամսվա ընթացքում, Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր քարտուղարը տեղյակ է պահում սույն Դաշնագրի մասնակից յուրաքանչյուր պետությանը, որը կարող է երկու ամսվա ընթացքում, 29-րդ հոդվածին համապատասխան, թեկնածություն ներկայացնել այդ թափուր տեղի համար:
2. Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր քարտուղարը կազմում է նման ձեռով առաջադրված անձանց այբբենական ցուցակ եւ ներկայացնում սույն Դաշնագրի մասնակից պետություններին: Թափուր տեղի համար ընտրություններն այնուհետեւ անցկացվում են սույն Դաշնագրի սույն մասի համապատաս-

խան դրույթների համաձայն:

3. Կոմիտեի այն անդամը, որն ընտրվում է 33-րդ հոդվածին համապատասխան հայտարարված թափուր տեղի համար, պաշտոնը զբաղեցնում է այն անդամի լիազորությունների ժամկետի մնացյալ մասի ընթացքում, որի տեղը Կոմիտեում ազատվել է հիշյալ հոդվածի դրույթների համաձայն:

Հոդված 35

Կոմիտեի անդամներն ստանում են Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր ասամբլեայի կողմից հաստատվող վարձատրություն՝ Միավորված ազգերի կազմակերպության միջոցներից, Գլխավոր ասամբլեայի կողմից սահմանվող կարգով ու պայմաններով՝ հաշվի առնելով Կոմիտեի սլարտականությունների կարելությունը:

Հոդված 36

Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր քարտուղարը անհրաժեշտ անձնակազմ ու նյութական միջոցներ է տրամադրում Կոմիտեի կողմից իր գործառնություններն արդյունավետ, սույն Դաշնագրին համապատասխան իրականացնելու համար:

Հոդված 37

1. Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր քարտուղարը Կոմիտեի առաջին նիստը հրավիրում է Միավորված ազգերի կազմակերպության կենտրոնակայանում:
2. Իր առաջին նիստից հետո Կոմիտեն հավաքվում է սեփական ընթացակարգի կանոններով նախատեսված ժամանակ:
3. Կոմիտեն, սովորաբար, հավաքվում է Միավորված ազ-

գերի կազմակերպության կենտրոնակայանում կամ Միավորված ազգերի կազմակերպության Ժնևի գրասենյակում:

Հոդված 38

Կոմիտեի յուրաքանչյուր անդամ, նախքան իր պարտականությունները ստանձնելը, Կոմիտեի դռնքաց նիստում հանդիսավոր հայտարարություն է անում իր գործառույթներն անաչառ ու բարեխիղճ կատարելու վերաբերյալ:

Հոդված 39

1. Կոմիտեն իր պաշտոնատար անձանց ընտրում է երկամյա ժամկետով: Նրանք կարող են վերընտրվել:
2. Կոմիտեն ընդունում է իր Ընթացակարգի կանոնները, սակայն դրանք պետք է, մասնավորապես, նախատեսեն, որ.
  - a) քվորում կազմում են Կոմիտեի տասներկու անդամները,
  - b) Կոմիտեի որոշումներն ընդունվում են ներկա անդամների ձայների մեծամասնությամբ:

Հոդված 40

1. Սույն Դաշնագրի մասնակից պետությունները պարտավորվում են զեկույցներ ներկայացնել սույն Դաշնագրով ճանաչվող իրավունքների իրականացման ուղղությամբ իրենց ձեռնարկած միջոցների եւ այդ իրավունքների օգտագործման ասպարեզում ձեռք բերած առաջընթացի մասին.
  - a) համապատասխան մասնակից պետության համար սույն Դաշնագրի ուժի մեջ մտնելուց հետո մեկ տարվա ընացքում,
  - b) դրանից հետո՝ բոլոր այն դեպքերում, երբ դա կպահան-

ջի Կոմիտեն:

2. Բոլոր զեկույցները ներկայացվում են Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր քարտուղարին, ուրդրանք ուղարկում է Կոմիտեին՝ քննության առնելու համար: Ձեկույցներում նշվում են, եթե կան, այն գործոններն ու դժվարությունները, որոնք ազդում են սույն Դաշնագրի կենսագործման վրա:
3. Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր քարտուղարը, Կոմիտեի հետ խորհրդակցելուց հետո, կարող է շահագրգիռ մասնագիտացված հաստատություններին ուղարկել զեկույցների այն հատվածների պատճենները, որոնք կարող են վերաբերել նրանց իրավասության ոլորտին:
4. Կոմիտեն ուսումնասիրում է սույն Դաշնագրի մասնակից պետությունների ներկայացրած զեկույցները: Նա մասնակից պետություններին է ուղարկում իր զեկույցները եւ ընդհանուր կարգի այնպիսի դիտողություններ, որոնք ինքը նպատակահարմար կհամարի: Կոմիտեն կարող է նաեւ այդ դիտողությունները, սույն Դաշնագրի մասնակից պետություններից ստացված զեկույցների պատճենների հետ միասին, ուղարկել Տնտեսական եւ սոցիալական խորհրդին:
5. Սույն Դաշնագրի մասնակից պետությունները կարող են Կոմիտեին ներկայացնել իրենց նկատառումները բոլոր այն դիտողությունների վերաբերյալ, որոնք կարող են արվել սույն հոդվածի 4-րդ կետին համապատասխան:

Հոդված 41

1. Սույն Դաշնագրի մասնակից պետությունը, սույն հոդվածին համապատասխան, կարող է ցանկացած ժամանակ հայտարարել, թե ինքը ճանաչում է Կոմիտեի ի-

րավասությունը՝ ստանալու և քննարկելու հաղորդումներ այն մասին, որ որևէ մասնակից պետություն հաստատում է, թե մյուս մասնակից պետությունը չի կատարում սույն Դաշնագրով նախատեսված իր պարտավորությունները: Սույն հոդվածով նախատեսվող հաղորդումները կարող են ընդունվել և քննարկվել միայն այն դեպքում, եթե դրանք ներկայացրել է այն մասնակից պետությունը, որը հայտարարություն է արել, թե ինքը ճանաչում է Կոմիտեի այդ իրավասությունը: Կոմիտեն չի ընդունում ոչ մի հաղորդում, եթե այն պատկանում է նման հայտարարություն չարած մասնակից պետությանը: Սույն հոդվածին համապատասխան ստացված հաղորդումները քննության են առնվում հետևյալ ընթացակարգով.

- a) եթե սույն Դաշնագրի մասնակից որևէ պետություն գտնում է, որ մյուս մասնակից պետությունը չի կենսագործում սույն Դաշնագրի դրույթները, ապա նա կարող է գրավոր հաղորդմամբ այդ հարցի մասին տեղեկացնել հիշյալ մասնակից պետությանը: Այդ հաղորդումն ստանալուց հետո երեք ամսվա ընթացքում հաղորդումն ստացած պետությունը նման հաղորդում հղած պետությանը ներկայացնում է հիշյալ հարցը պարզաբանող գրավոր բացատրություն կամ ցանկացած այլ հայտարարություն, որը պետք է բովանդակի, որքանով դա հնարավոր ու նպատակահարմար է, ներպետական այն ընթացակարգերն ու պաշտպանության միջոցները, որոնք կիրառվել են, կիրառվելու են կամ կարող են կիրառվել տվյալ հարցի առնչությամբ,
- b) եթե ստացող պետության կողմից նախնական հաղորդումն ստանալուց հետո վեց ամսվա ընթացքում հարցը չի լուծվում ի բավարարումն երկու շահագրգիռ մասնակից պետությունների, այդ պետություններից յուրաքան-

չյուրն իրավունք ունի հարցը հանձնել Կոմիտեին՝ այդ մասին տեղեկացնելով Կոմիտեին եւ մյուս պետությամբ,

- c) Կոմիտեն իրեն հանձնված հարցը քննության է առնում միայն այն բանից հետո, երբ հավաստիանում է, որ տվյալ դեպքում միջազգային իրավունքի համընդհանուր ճանաչում գտած սկզբունքներին համապատասխան օգտագործվել է սպառվել են ներպետական սլաշտայանության բոլոր մատչելի միջոցները: Տվյալ կանոնը չի գործում, երբ այդ միջոցների կիրառումը չարդարացված կերպով ձգձգվում է,
- d) սույն հոդվածում նախատեսվող հաղորդումները քննության առնելիս Կոմիտեն անցկացնում է դրնվալ նիստեր,
- e) Կոմիտեն, (c) ենթակետի դրույթները պահպանելով, իր բարի ծառայություններն է մատուցում շահագրգիռ մասնակից պետություններին՝ սույն Դաշնագրով ճանաչվող մարդու իրավունքների եւ հիմնարար ազատությունների նկատմամբ հարգանքի հիման վրա հարցը բարեկամաբար լուծելու նպատակով,
- f) իր քննարկմանը հանձնված ցանկացած հարցով Կոմիտեն կարող է դիմել (b) ենթակետում հիշատակված շահագրգիռ մասնակից պետություններին՝ գործին վերաբերող ցանկացած տեղեկատվություն տրամադրելու խնդրանքով,
- g) (b) ենթակետում հիշատակված շահագրգիռ մասնակից պետություններն իրավունք ունեն ներկա գտնվել Կոմիտեում հարցի քննարկման ժամանակ եւ առաջարկություններ անել բանավոր եւ (կամ) գրավոր,
- h) Կոմիտեն (b) ենթակետին համապատասխան ծանուցում ստանալու օրվանից հետո տասներկու ամսվա ընթացքում ներկայացնում է զեկույց՝

(i) եթե (e) ենթակետի դրույթների շրջանակներում կարգավորում է ձեռք բերվում, ապա Կոմիտեն իր զեկույցում սահմանափակվում է փաստերն ու ձեռք բերված կարգավորումը հակիրճ շարադրելով,

(ii) եթե (e) ենթակետի դրույթների շրջանակներում կարգավորում ձեռք չի բերվում, ապա Կոմիտեն իր զեկույցում սահմանափակվում է փաստերի հակիրճ շարադրանքով. շահագրգիռ մասնակից պետությունների գրավոր միջնորդությունները եւ բանավոր միջնորդությունների գրառումը կցվում են զեկույցին:

Յուրաքանչյուր հարցի կապակցությամբ զեկույցն ուղարկվում է շահագրգիռ մասնակից պետություններին:

2. Սույն հոդվածի դրույթներն ուժի մեջ են մտնում, երբ սույն Դաշնագրի տասը մասնակից պետություններ հանդես են գալիս հայտարարությամբ սույն հոդվածի առաջին կետին համապատասխան: Այդ հայտարարությունները մասնակից պետություններն ի պահ են հանձնում Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր քարտուղարին, որը դրանց պատճեններն ուղարկում է մնացած մասնակից պետություններին: Հայտարարությունը ցանկացած ժամանակ կարող է հետ վերցվել Գլխավոր քարտուղարին ծանուցելու միջոցով: Նման գործողությունը չի խոչընդոտում ցանկացած հարցի քննարկմանը, որը, սույն հոդվածին համապատասխան, արդեն ուղարկված հաղորդման առարկա է. այն բանից հետո, երբ Գլխավոր քարտուղարը ծանուցում է ստացել հայտարարությունը հետ վերցնելու մասին, ցանկացած մասնակից պետության հետագա ոչ մի հաղորդում չի ընդունվում եթե շահագրգիռ մասնակից պետությունը հանդես չի եկել նոր հայտարարությամբ:

Հոդված 42

1. a) Եթե 41-րդ հոդվածին համապատասխան Կոմիտեին հանձնված որևէ հարց չի լուծվել ի բավարարումն շահագրգիռ մասնակից պետությունների, Կոմիտեն կարող է շահագրգիռ մասնակից պետությունների նախնական համաձայնությամբ նշանակել հատուկ հաշտարար հանձնաժողով (այսուհետ՝ Հանձնաժողով): Հանձնաժողովի բարի ծառայությունները շահագրգիռ մասնակից պետություններին են մատուցվում սույն Դաշնագրի դրույթների սլահալանման հիման վրա, տվյալ հարցի փոխհամաձայնեցված լուծման նպատակով:
- b) Հանձնաժողովը կազմվում է շահագրգիռ մասնակից պետությունների համար ընդունելի հինգ անդամից: Եթե շահագրգիռ մասնակից պետությունները երեք ամսվա ընթացքում համաձայնության չեն գալիս Հանձնաժողովի ամբողջ կազմի կամ նրա մի մասի վերաբերյալ, ապա Հանձնաժողովի՝ նշանակման հարցում ընդհանուր համաձայնության չարժանացած, անդամներն ընտրվում են Կոմիտեի կազմից, գաղտնի քվեարկությամբ, Կոմիտեի ձայների երկու երրորդի մեծամասնությամբ:
2. Հանձնաժողովի անդամներն իրենց սլարտականությունները կատարում են անձնապես: Նրանք չպետք է լինեն շահագրգիռ մասնակից պետությունների կամ սույն Դաշնագրի ոչ մասնակից պետության կամ այն մասնակից պետության քաղաքացիներ, որը հանդես չի եկել 41-րդ հոդվածին համապատասխան հայտարարությամբ:
3. Հանձնաժողովն ընտրում է իր նախագահին եւ ընդունում իր ընթացակարգի կանոնները:
4. Հանձնաժողովի նիստերը սովորաբար գումարվում են Միավորված ազգերի կազմակերպության կենտրոնա-

կայանում կամ Միավորված ազգերի կազմակերպության Ժնևի գրասենյակում: Սակայն Հանձնաժողովը, իր որոշմամբ, խորհրդակցելով Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր քարտուղարի և շահագրգիռ մասնակից պետությունների հետ, դրանք կարող է գումարել այլ հարմար վայրերում:

5. Քարտուղարությունը 36-րդ հոդվածին համապատասխան սպասարկում է նաև սույն հոդվածի հիման վրա նշանակված հանձնաժողովներին:
6. Կոմիտեի ստացած և ուսումնասիրած տեղեկատվությունը հանձնվում է հանձնաժողովի տնօրինությանը, և վերջինս շահագրգիռ մասնակից պետություններին կարող է դիմել գործին առնչվող ցանկացած այլ տեղեկատվություն ներկայացնելու խնդրանքով:
7. Հանձնաժողովի կողմից հարցի ամբողջական քննարկումից հետո, սակայն, համենայն դեպս ոչ ուշ, քան տվյալ հարցը հանձնաժողովին հանձնելուց 12 ամիս անց, այն Կոմիտեի նախագահին ներկայացնում է զեկույց՝ շահագրգիռ մասնակից պետություններին ուղարկելու համար՝
  - a) եթե հանձնաժողովը չի կարող տվյալ հարցի քննարկումն ավարտել տասներկու ամսվա ընթացքում, ապա այն իր զեկույցը սահմանափակում է իր կողմից տվյալ հարցի քննարկման վիճակի հակիրճ շարադրանքով,
  - b) եթե տվյալ հարցի փոխհամաձայնեցված կարգավորում ձեռք է բերվում սույն Դաշնագրով ճանաչվող մարդու իրավունքների նկատմամբ հարգանքի հիման վրա, Հանձնաժողովն իր զեկույցը սահմանափակում է փաստերի ու ձեռք բերված կարգավորման հակիրճ շարադրանքով,
  - c) եթե (b) ենթակետի դրույթների շրջանակում կարգավո-

րում ձեռք չի բերվում, հանձնաժողովի զեկույցը պարունակում է նրա փաստացի եզրակացությունները շահագրգիռ մասնակից պետությունների վեճին առնչվող բոլոր հարցերի վերաբերյալ եւ հանձնաժողովի նկատառումներն այդ հարցի վախճանաձայնեցված կարգավորման հնարավորությունների մասին: Այդ զեկույցը պարունակում է նաեւ շահագրգիռ մասնակից պետությունների ներկայացրած գրավոր միջնորդությունները եւ բանավոր միջնորդությունների գրառումը,

- d) եթե հանձնաժողովի զեկույցը ներկայացվում է (c) ենթակետի համաձայն, ապա շահագրգիռ մասնակից պետություններն այդ զեկույցն ստանալուց հետո երեք ամսվա ընթացքում Կոմիտեի նախագահին տեղեկացնում են, թե իրենք համաձայն են արդյոք Հանձնաժողովի զեկույցի բովանդակությանը:
8. Սույն հոդվածի դրույթները չեն նվազեցնում Կոմիտեի՝ 41-րդ հոդվածով նախատեսված պարտականությունները:
9. Շահագրգիռ մասնակից պետությունները հավասարապես կրում են Հանձնաժողովի անդամների բոլոր ծախսերը՝ Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր քարտուղարի կողմից ներկայացվող նախահաշվին համապատասխան:
10. Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր քարտուղարը կարող է, անհրաժեշտության դեպքում, վճարել հանձնաժողովի անդամների ծախսերը՝ մինչեւ, սույն հոդվածի 9-րդ կետին համապատասխան, դրանց հատուցումը շահագրգիռ մասնակից պետությունների կողմից:

Հոդված 43

Կոմիտեի եւ հատուկ հաշտարար հանձնաժողովների ան-

դամները, որոնք կարող են նշանակվել 42-րդ հոդվածի համաձայն, օժտված են Միավորված ազգերի կազմակերպության առաքելությունների փորձագետների այն արտոնություններով, առավելություններով եւ անձեռնմխելիությամբ, որոնք նախատեսված են Միավորված ազգերի կազմակերպության Արտոնությունների եւ անձեռնմխելիության մասին Կոնվենցիայի համապատասխան բաժիններով:

Հոդված 44

Սույն Դաշնագրի իրականացմանը վերաբերող դրույթները կիրառվում են՝ առանց վնասելու մարդու իրավունքների ոլորտում Միավորված ազգերի կազմակերպության եւ դրա մասնագիտացված հաստատությունների հիմնարար փաստաթղթերով ու կոնվենցիաներով սահմանված կամ դրանց համաձայն գործող ընթացակարգերը եւ սույն Դաշնագրի մասնակից պետություններին չեն խոչընդոտում օգտագործելու վեճերի լուծման այլ ընթացակարգեր՝ իրենց միջեւ գործող ընդհանուր կամ հատուկ միջազգային համաձայնագրերի հիման վրա:

Հոդված 45

Կոմիտեն Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր ասամբլեային Տնտեսական եւ սոցիալական խորհրդի միջոցով ամենամյա զեկույց է ներկայացնում իր գործունեության մասին:

ՄԱՍ V

Հոդված 46

Սույն Դաշնագրում ոչինչ չպետք է մեկնաբանվի որպես Միավորված ազգերի կազմակերպության եւ նրա մասնագիտացված հաստատությունների կանոնադրու-

թյունների այն դրույթների նշանակության նվազեցում, որոնք սահմանում են Միավորված ազգերի կազմակերպության եւ մասնագիտացված հաստատությունների տարբեր մարմինների համապատասխան պարտականությունները այն հարցերի կապակցությամբ, որոնց վերաբերում է սույն Դաշնագիրը:

Հոդված 47

Սույն Դաշնագրում ոչինչ չպետք է մեկնաբանվի որպես բոլոր ժողովուրդների՝ իրենց բնական հարստությունից ու ռեսուրսներից լիարժեքորեն եւ ազատորեն օգտվելու եւ դրանք օգտագործելու անկասկածելի իրավունքի սահմանափակում:

ՄԱՍ VI

Հոդված 48

1. Սույն Դաշնագիրը բաց է ստորագրման Միավորված ազգերի կազմակերպության ցանկացած անդամ պետության կամ նրա ցանկացած մասնագիտացված հաստատությունների անդամի, Միջազգային դատարանի Ստատուտի մասնակից ցանկացած պետության եւ սույն Դաշնագրին մասնակցելու նպատակով Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր ասամբլեայի հրավիրած ցանկացած այլ պետության համար:
2. Սույն Դաշնագիրը ենթակա է վավերացման: Վավերագրերն ի պահ են հանձնվում Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր քարտուղարին:
3. Սույն Դաշնագիրը միանալու համար բաց է սույն հոդվածի 1-ին կետում նշված ցանկացած պետության համար:
4. Միանալը կատարվում է միանալու մասին փաստաթուղ-

քը Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր քարտուղարին ի պահ հանձնելով:

5. Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր քարտուղարը սույն Դաշնագիրն ստորագրած կամ Դաշնագրին միացած բոլոր պետություններին տեղեկացնում է յուրաքանչյուր վավերագիրը կամ միանալու վերաբերյալ փաստաթուղթն ի պահ հանձնելու մասին:

Հոդված 49

1. Սույն Դաշնագիրն ուժի մեջ է մտնում երեսունհինգերորդ վավերագիրը կամ միանալու մասին փաստաթուղթը Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր քարտուղարին ի պահ հանձնելու օրվանից երեք ամիս անց:
2. Յուրաքանչյուր պետության համար, որը վավերացնում է սույն Դաշնագիրը կամ միանում նրան երեսունհինգերորդ վավերագիրը կամ միանալու մասին փաստաթուղթն ի պահ հանձնելուց հետո, սույն Դաշնագիրն ուժի մեջ է մտնում իր վավերագիրը կամ միանալու մասին փաստաթուղթն ի պահ հանձնելու օրվանից երեք ամիս անց:

Հոդված 50

Սույն Դաշնագրի դրույթները տարածվում են դաշնային պետությունների բոլոր մասերի վրա՝ առանց որեւէ սահմանափակման կամ բացառության:

Հոդված 51

1. Սույն Դաշնագրի մասնակից ցանկացած պետություն կարող է առաջարկել լրացումներ ու փոփոխություններ եւ դրանք ներկայացնել Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր քարտուղարին: Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր քարտուղարն

այնուհետև առաջարկված ցանկացած լրացում ու փոփոխություն ուղարկում է սույն Դաշնագրի մասնակից պետություններին՝ խնդրելով հայտնել, թե իրենք համաձայն են արդյոք հրավիրելու մասնակից պետությունների խորհրդաժողով այդ առաջարկությունները քննարկելու եւ դրանց վերաբերյալ քվեարկություն անցկացնելու նպատակով: Եթե մասնակից պետությունների առնվազն մեկ երրորդն արտահայտվում է խորհրդաժողովի անցկացման օգտին, Գլխավոր քարտուղարը հրավիրում է այն Միավորված ազգերի կազմակերպության հովանու ներքո: Խորհրդաժողովին ներկա գտնված եւ քվեարկությանը մասնակցած մասնակից պետությունների մեծամասնության ընդունած ցանկացած լրացում կամ փոփոխություն ներկայացվում է Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր ասամբլեայի հաստատմանը:

2. Լրացումներն ու փոփոխություններն ուժի մեջ են մտնում, երբ հաստատվում են Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր ասամբլեայի կողմից եւ ընդունվում սույն Դաշնագրի մասնակից պետությունների երկու երրորդի մեծամասնությամբ իրենց սահմանադրական գործընթացների համաձայն:
3. Ուժի մեջ մտնելուց հետո լրացումներն ու փոփոխությունները պարտադիր են դառնում այն մասնակից պետությունների համար, որոնք ընդունել են դրանք, իսկ մյուս մասնակից պետությունների համար պարտադիր են մնում սույն Դաշնագրի դրույթները եւ նրանց կողմից նախկինում ընդունված ցանկացած լրացում ու փոփոխություն:

Հոդված 52

48-րդ հոդվածի 5-րդ կետի համաձայն արված ծանուցումներից անկախ՝ Միավորված ազգերի կազմակերպու-

թյան Գլխավոր քարտուղարը նույն հոդվածի 1-ին կետում նշված բոլոր պետություններին ծանուցում է հետտեւյալի մասին՝

- a) 48-րդ հոդվածի համաձայն կատարված ստորագրումների, վավերացումների եւ միանալու մասին,
- b) 49-րդ հոդվածի համաձայն՝ սույն Դաշնագրի ուժի մեջ մտնելու ամսաթվի եւ 51-րդ հոդվածի համաձայն կատարված ցանկացած լրացման ու փոփոխության ուժի մեջ մտնելու ամսաթվի մասին:

Հոդված 53

- 1. Սույն Դաշնագիրը, որի անգլերեն, իսպաներեն, չինարեն, ռուսերեն եւ ֆրանսերեն տեքստերը հավասարազոր են, ի սլահ է հանձնվում Միավորված ազգերի կազմակերպության արխիվ:
- 2. Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր քարտուղարը սույն Դաշնագրի վավերացված պատճեններն ուղարկում է 48-րդ հոդվածում նշված բոլոր պետություններին:

*Optional Protocol to the International Covenant
on Civil and Political Rights*

ՔԱՂԱՔԱՅԻԱԿԱՆ ԵՎ
ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ
ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ
ՄԱՍԻՆ
ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ
ԴԱՇՆԱԳՐԻՆ ԿԻՑ
ԿԱՄԸՆՏԻՐ
ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

(16 դեկտեմբերի, 1966 թ.)

Դաշնագրի սլաշտոնական հայերեն թարգմանությունը
տրամադրել է
Միջազգային իրավունքի հայկական
ընկերակցությունը:

Սույն Արձանագրության մասնակից պետությունները՝
նկատի ունենալով, որ Քաղաքացիական եւ քաղաքական իրավունքների մասին Դաշնագրի (այսուհետ՝ Դաշնագիր) հետագա նպատակների իրագործման եւ նրա դրույթների կատարման համար նպատակահարմար է Դաշնագրի IV մասի համաձայն հիմնադրված Մարդու իրավունքների կոմիտեին (այսուհետ՝ Կոմիտե) հնարավորություն ընձեռել ընդունելու եւ քննության առնելու, ինչպես նախատեսված է սույն Արձանագրությամբ, հաղորդումներ առանձին անձանցից, ովքեր հայտարարում են, թե իրենք զոհ են Դաշնագրում շարադրված որեւէ իրավունքի խախտման,

համաձայնել են ներքոհիշյալի շուրջ:

Հոդված 1

Դաշնագրի մասնակից այն պետությունը, որը դառնում է սույն Արձանագրության մասնակից, ճանաչում է Կոմիտեի իրավասությունը ընդունելու եւ քննության առնելու առանձին անձանց՝ իր իրավագործությանը խնդրանքներ, ովքեր հայտարարում են, թե տվյալ մասնակից պետության կողմից Դաշնագրում շարադրված որեւէ իրավունքի խախտման գոհ են դարձել: Կոմիտեն չի ընդունում որեւէ հաղորդում, եթե այն վերաբերում է Դաշնագրի մասնակից որեւէ պետության, որը, սակայն, մասնակից չէ սույն Արձանագրությանը:

Հոդված 2

Հոդված 1-ի դրույթներին համապատասխան, այն անձինք, ովքեր հայտարարում են, թե խախտվել է Դաշնագրում ամրագրված իրենց այս կամ այն իրավունքը, եւ իրենք սպառել են իրավական սլաշտույանության ներպետական բոլոր միջոցները, կարող են գրավոր հաղորդում ներկայացնել Կոմիտեի քննարկմանը:

Հոդված 3

Կոմիտեն կարող է անընդունելի համարել սույն Արձանագրության համաձայն ներկայացվող, բայց անստորագիր կամ, Կոմիտեի կարծիքով, հաղորդումների ներկայացնելու իրավունքը չարաշահող եւ կամ Դաշնագրի դրույթներին անհամատեղելի ցանկացած հաղորդում:

Հոդված 4

1. Կոմիտեն, 3-րդ հոդվածի դրույթներին համապատասխան, սույն Արձանագրության համաձայն ներկայացվող ցանկացած հաղորդման մասին ծանուցում է սույն Արձանագրության մասնակից այն պետությանը, որը, ինչպես պնդում են, խախտում է Դաշնագրի որեւէ դրույթ:

2. Ծանուցում ստացած պետությունը վեց ամսվա ընթացքում Կոմիտեին ներկայացնում է գրավոր բացատրություններ կամ հայտարարություններ՝ պարզաբանելով քննության առարկա խնդիրը եւ, եթե դրանք կան, պաշտպանության այն միջոցները, որոնք կարող էին կիրառվել այդ պետության կողմից:

Հոդված 5

1. Կոմիտեն քննության է առնում սույն Արձանագրության համաձայն ստացված հաղորդումները՝ հաշվի առնելով առանձին անձանց եւ շահագրգիռ մասնակից պետության ներկայացրած ողջ գրավոր տեղեկատվությունը:
2. Կոմիտեն չի քննում անձանցից ստացված ոչ մի հաղորդում, քանի դեռ չի համոզվել, որ.
  - a) այդ նույն հարցը չի քննարկվում միջազգային քննության կամ կարգավորման այլ ընթացակարգի համաձայն,
  - b) տվյալ անձն սպառել է իրավական պաշտպանության բոլոր մատչելի ներպետական միջոցները: Այս դրույթը չի գործում, եթե նման միջոցների կիրառումն անհիմն կերպով ձգձգվում է:
3. Սույն Արձանագրությամբ նախատեսված հաղորդումները քննելիս Կոմիտեն գումարում է փակ նիստեր:
4. Իր նկատառումները Կոմիտեն հայտնում է համապատասխան մասնակից պետությանը եւ անձին:

Հոդված 6

- Կոմիտեն Դաշնագրի 45-րդ հոդվածով նախատեսված իր ամենամյա զեկուցման մեջ ամփոփ շարադրում է սույն Արձանագրությանը համապատասխան իրականացրած իր գործունեությունը:

Հոդված 7

Մինչև Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր ասամբլեայի 1960 թ. դեկտեմբերի 14-ին ընդունած Գաղութային երկրներին եւ ժողովուրդներին անկախություն շնորհելու մասին հռչակագրի վերաբերյալ 1514 (XV) քանաձեռն նպատակների իրագործումը սույն Արձանագրության դրույթները ոչ մի կերպ չեն սահմանափակում Միավորված ազգերի կազմակերպության կանոնադրությամբ եւ Միավորված ազգերի կազմակերպության ու նրա մասնագիտացված հաստատությունների միջազգային այլ համաձայնագրերով ու փաստաթղթերով այլ ժողովուրդներին ընձեռված հանրագիր ներկայացնելու իրավունքը:

Հոդված 8

1. Սույն Արձանագրությունը բաց է ստորագրման Դաշնագիրը ստորագրած ցանկացած պետության կողմից:
2. Սույն Արձանագրությունը ենթակա է վավերացման Դաշնագիրը վավերացրած կամ դրան միացած ցանկացած պետության կողմից: Վավերագրերն ի սլահ են տրվում Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր քարտուղարին:
3. Սույն Արձանագրությունը միանալու համար բաց է Դաշնագիրը վավերացրած կամ դրան միացած ցանկացած պետության համար:
4. Միանալն ուժի մեջ մտնում է միանալու մասին փաստաթուղթը Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր քարտուղարին հանձնելով:
5. Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր քարտուղարը սույն Արձանագրությունը ստորագրած կամ դրան միացած բոլոր պետություններին հայտնում է

յուրաքանչյուր վավերագրի կամ միանալու վերաբերյալ փաստաթղթի ի պահ հանձնելու մասին:

Հոդված 9

1. Դաշնագրի ուժի մեջ մտնելու դեպքում սույն Արձանագրությունն ուժի մեջ է մտնում Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր քարտուղարին տասներորդ վավերագիրը կամ միանալու մասին փաստաթուղթն ի պահ հանձնելուց երեք ամիս անց:
2. Տասներորդ վավերագիրը կամ միանալու մասին փաստաթուղթն ի պահ հանձնելուց հետո սույն Արձանագրությունը վավերացրած կամ դրան միացած յուրաքանչյուր պետության համար սույն Արձանագրությունն ուժի մեջ է մտնում իր վավերագիրը կամ միանալու մասին փաստաթուղթն ի պահ հանձնելուց երեք ամիս անց:

Հոդված 10

Սույն Արձանագրության դրույթները տարածվում են դաշնային պետությունների բոլոր մասերի վրա՝ առանց որեւէ սահմանափակման կամ բացառության:

Հոդված 11

1. Սույն Արձանագրության մասնակից յուրաքանչյուր պետություն կարող է առաջարկել լրացումներ ու փոփոխություններ եւ դրանք ներկայացնել Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր քարտուղարին: Այնուհետեւ Գլխավոր քարտուղարը առաջարկված յուրաքանչյուր լրացում ու փոփոխություն փոխանցում է սույն Արձանագրության մասնակից պետություններին՝ խնդրելով հայտնել՝ համաձայն են արդյոք հրավիրելու մասնակից պետությունների խորհրդաժողով այդ առաջարկությունները քննարկելու եւ քվեարկելու նպատակով: Եթե խորհրդաժողով հրավիրելու օգտին արտահայտվում է մասնակից պետությունների առնվազն մեկ

երրորդը, ապա Գլխավոր քարտուղարը հրավիրում է խորհրդաժողովը Միավորված ազգերի կազմակերպության հովանու ներքո: Խորհրդաժողովին ներկա եւ քվեարկությանը մասնակցող մասնակից պետությունների մեծամասնությամբ ընդունված ամեն մի լրացում եւ փոփոխություն հաստատման է ներկայացվում Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր ասամբլեային:

2. Լրացումներն ու փոփոխություններն ուժի մեջ են մտնում Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր ասամբլեայում հաստատվելուց եւ սույն Արձանագրության մասնակից պետությունների երկու երրորդի մեծամասնությամբ այդ պետությունների սահմանադրական ընթացակարգի համաձայն ընդունվելուց հետո:
3. Ուժի մեջ մտնելուց հետո լրացումներն ու փոփոխությունները դառնում են պարտադիր դրանք ընդունած մասնակից պետությունների համար, իսկ մյուս մասնակից պետությունների համար պարտադիր են մնում սույն Արձանագրության դրույթները եւ նախկինում նրանց կողմից ընդունված լրացումներն ու փոփոխությունները:

Հոդված 12

1. Մասնակից յուրաքանչյուր պետություն ցանկացած ժամանակ Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր քարտուղարին ուղղված գրավոր ծանուցումով կարող է չեղյալ հայտարարել սույն Արձանագրությունը: Չեղյալ հայտարարումն ուժի մեջ է մտնում նշված ծանուցումը Գլխավոր քարտուղարի կողմից ստանալուց երեք ամիս անց:
2. Չեղյալ հայտարարումը չի խոչընդոտում մինչեւ դրա ուժի մեջ մտնելը 2-րդ հոդվածի համաձայն ներկայաց-

ված հաղորդումների առնչությամբ սույն Արձանագրության դրույթների կիրառումը շարունակելուն:

Հոդված 13

Սույն Արձանագրության 8-րդ հոդվածի 5-րդ կետի համաձայն արված ծանուցումներից անկախ՝ Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր քարտուղարը Դաշնագրի 48-րդ հոդվածի 1-ին կետում հիշատակված բոլոր պետություններին տեղեկացնում է՝

- a) 8-րդ հոդվածի համաձայն ստորագրումների, վավերացումների եւ միանալու մասին,
- b) 9-րդ հոդվածի համաձայն՝ սույն Արձանագրության ուժի մեջ մտնելու եւ 11-րդ հոդվածի համաձայն՝ ցանկացած լրացման ու փոփոխության ուժի մեջ մտնելու ժամկետի մասին,
- c) 12-րդ հոդվածի համաձայն՝ չեղյալ հայտարարելու մասին:

Հոդված 14

1. Սույն Արձանագրությունը, որի անգլերեն, իսպաներեն, չինարեն, ռուսերեն եւ ֆրանսերեն բնագրերը հավասարազոր են, ի պահ է հանձնվում Միավորված ազգերի կազմակերպության արխիվ:
2. Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր քարտուղարը սույն Արձանագրության վավերացված սլատճեններն ուղարկում է Դաշնագրի 48-րդ հոդվածում նշված բոլոր պետություններին:

*Second Optional Protocol to the International
Covenant on Civil and Political Rights, aiming
at the abolition of the death penalty*

ՔԱՂԱՔԱՅԻԱԿԱՆ ԵՎ
ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ
ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ
ՄԱՍԻՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ
ԴԱՇՆԱԳՐԻՆ ԿԻՑ
ԵՐԿՐՈՐԴ ԿԱՄԸՆՏԻՐ
ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ՝
Ի ՎԵՐԱՅՈՒՄՆ
ՄԱՀԱՊԱՏԺԻ

(15 դեկտեմբերի, 1989 թ.)

Դաշնագրի պաշտոնական հայերեն թարգմանությունը
տրամադրել է
Միջազգային իրավունքի հայկական
ընկերակցությունը:

Սույն Արժանագրության մասնակից պետությունները՝
հավատալով, որ մահապատժի վերացումը կնպաստի
մարդկային արժանապատվության ամրապնդմանը եւ
մարդու իրավունքների առաջադիմական զարգացմանը,

վկայակոչելով 1948 թ. դեկտեմբերի 10-ին ընդունված
Մարդու իրավունքների համընդհանուր հռչակագրի 3-րդ
հոդվածը եւ 1966 թ. դեկտեմբերի 16-ին ընդունված Քա-
ղաքացիական եւ քաղաքական իրավունքների մասին
միջազգային Դաշնագրի 6-րդ հոդվածը,

նշելով, որ Քաղաքացիական եւ քաղաքական իրա-
վունքների մասին միջազգային Դաշնագրի 6-րդ հոդվա-
ծի՝ մահապատժի վերացմանը վերաբերող ձեւակերպու-
մը հստակորեն ենթադրում է, որ մահապատժի վերացու-
մը ցանկալի է,

համոզված լինելով, որ մահապատիժը վերացնելու բոլոր
միջոցները պետք է դիտել որպես առաջադիմություն
կյանքի իրավունքից օգտվելու ասպարեզում,

ցանկանալով սույնով ստանձնել մահապատիժը վերաց-
նելու միջազգային պարտավորություն,

համաձայնեցին ներքոհիշյալի շուրջ:

Հոդված 1

1. Սույն Արձանագրության մասնակից պետության իրավագործության ներքո գտնվող ոչ մի անձ մահապատժի չի ենթարկվում:
2. Յուրաքանչյուր մասնակից պետություն ձեռնարկում է բոլոր անհրաժեշտ միջոցներն իր իրավագործության շրջանակներում մահապատիժը վերացնելու համար:

Հոդված 2

1. Չի թույլատրվում որևէ վերապահում սույն Արձանագրության առնչությամբ, բացառությամբ վավերացման կամ միանալու պահին արված վերապահումի, որով մահապատժի կիրառում է նախատեսվում պատերազմի ժամանակ՝ համաձայն ռազմական բնույթի առավել ծանր հանցագործության կատարման համար մեղադրական դատավճռի:
2. Նման վերապահում կատարած մասնակից պետությունը վավերացման կամ միանալու պահին Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր քարտուղարին հաղորդում է իր ներուլետական օրենսդրության՝ պատերազմի ժամանակ կիրառվող համապատասխան դրույթների մասին:
3. Նման վերապահում կատարած մասնակից պետությունը Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր քարտուղարին ծանուցում է իր տարածքում պատերազմական ցանկացած դրության սկսվելու կամ դադարելու մասին:

Հոդված 3

Սույն Արձանագրության մասնակից պետությունները Մարդու իրավունքների կոմիտեին Դաշնագրի 40-րդ հոդվածին համապատասխան ներկայացվող զեկույց-

ներում ընդգրկում են տեղեկատվություն սույն Արձանագրության իրականացման համար իրենց ձեռնարկած միջոցառումների մասին:

Հոդված 4

Դաշնագրի մասնակից այն պետությունների առնչությամբ, որոնք հայտարարություն են կատարել 41-րդ հոդվածի համաձայն, Մարդու իրավունքների Կոմիտեի՝ այնպիսի հաղորդումներ ստանալու և քննարկելու իրավասությունը, երբ մի մասնակից պետություն պնդում է, թե մի այլ մասնակից պետություն չի կատարում իր սլարտավորությունները, տարածվում է սույն Արձանագրության դրույթների վրա, եթե միայն շահագրգիռ մասնակից պետությունը հակառակը չի հայտարարել վավերացման կամ միանալու պահին:

Հոդված 5

1966 թ. դեկտեմբերի 16-ին ընդունված Քաղաքացիական և քաղաքական իրավունքների մասին միջազգային Դաշնագրին կից առաջին կամընտիր Արձանագրության մասնակից պետությունների առնչությամբ, Մարդու իրավունքների Կոմիտեի՝ նրանց իրավագործության ներքո գտնվող առանձին անձանց հաղորդումներ ստանալու և քննարկելու իրավասությունը տարածվում է սույն Արձանագրության դրույթների վրա, եթե միայն շահագրգիռ մասնակից պետությունը հակառակը չի հայտարարել վավերացման կամ միանալու պահին:

Հոդված 6

1. Սույն Արձանագրության դրույթները կիրառվում են որպես Դաշնագիրը լրացնող դրույթներ:
2. Առանց սույն Արձանագրության 2-րդ հոդվածի համաձայն վերասլախում անելու հնարավորությանը խոչըն-

դոտելու, սույն Արձանագրության 1-ին հոդվածի 1-ին կետով երաշխավորված իրավունքը ենթակա չէ որեւէ սահմանափակման՝ Դաշնագրի 4-րդ հոդվածի համաձայն:

Հոդված 7

1. Սույն Արձանագրությունը բաց է ստորագրման Դաշնագիրն ստորագրած ցանկացած պետության համար:
2. Սույն Արձանագրությունը ենթակա է վավերացման ցանկացած պետության կողմից, որը վավերացրել է Դաշնագիրը կամ միացել դրան: Վավերագրերն ի պահ են հանձնվում Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր քարտուղարին:
3. Սույն Արձանագրությունը բաց է միանալու համար Դաշնագիրը վավերացրած կամ նրան միացած ցանկացած պետության համար:
4. Միանալն իրականացվում է միանալու մասին փաստաթուղթը Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր քարտուղարին ի պահ հանձնելով:
5. Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր քարտուղարը սույն Արձանագրությունը ստորագրած կամ նրան միացած բոլոր պետություններին հաղորդում է յուրաքանչյուր վավերագրի կամ միանալու մասին փաստաթղթի ի պահ հանձնման մասին:

Հոդված 8

1. Սույն Արձանագրությունն ուժի մեջ է մտնում տասներորդ վավերագիրը կամ միանալու մասին փաստաթուղթը Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր քարտուղարին ի պահ հանձնելու օրվանից երեք ամիս անց:

2. Տասներորդ վավերագրի կամ միանալու մասին փաստաթղթի ի պահ հանձնումից հետո սույն Դաշնագիրը վավերացրած կամ նրան միացած յուրաքանչյուր պետության համար սույն Արձանագրությունն ուժի մեջ է մտնում իր վավերագիրը կամ միանալու մասին փաստաթուղթն ի պահ հանձնելու օրվանից երեք ամիս անց:

Հոդված 9

Սույն Արձանագրության դրույթները տարածվում են դաշնային պետությունների բոլոր մասերի վրա՝ առանց որեւէ սահմանափակման կամ բացառության:

Հոդված 10

Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր քարտուղարը Դաշնագրի 48-րդ հոդվածի 1-ին կետում նշված պետություններին տեղեկացնում է՝

- a) սույն Արձանագրության 2-րդ հոդվածի համաձայն կատարված վերապահումների, հաղորդումների եւ ծանուցումների մասին,
- b) սույն Արձանագրության 4-րդ կամ 5-րդ հոդվածների համաձայն արված հայտարարությունների մասին,
- c) սույն Արձանագրության 7-րդ հոդվածի համաձայն կատարված ստորագրումների, վավերացումների եւ միանալու մասին,
- d) սույն Արձանագրության 8-րդ հոդվածի համաձայն դրա ուժի մեջ մտնելու ժամկետի մասին:

Հոդված 11

1. Սույն Արձանագրությունը, որի անգլերեն, իսպաներեն, չինարեն, ռուսերեն եւ ֆրանսերեն տեքստերը հավասարազոր են, ի պահ է հանձնվում Միավորված ազգերի կազմակերպության արխիվ:

2. Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր քարտուղարը սույն Արձանագրության հավաստված պատճեններն ուղարկում է Դաշնագրի 48-րդ հոդվածում նշված բոլոր պետություններին: